

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra společenských věd

Narativní analýza v policejní praxi

Diplomová práce

Narrative analysis in police practice

VEDOUCÍ PRÁCE
doc. JUDr. Mgr. Joža SPURNÝ, Ph.D.

AUTOR PRÁCE
Bc. David ONDRÁČEK

PRAHA
2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 13. 03. 2023

Bc. David ONDRÁČEK

ANOTACE

Tématem diplomové práce je získávání kriminalisticky relevantních informací pro účely trestního řízení od osob, které jsou řízením dotčeny nebo jsou v přímé souvislosti s prověřovanou událostí. Ústředním tématem bude získávání zmíněných informací, poznatků a výpovědí za pomoci tzv. narativní analýzy, jako soudobé vědní metody. Teoretický rámec práce bude vymezen seznámením s forenzní psychologií a představení vybraných forenzně psychologických disciplín, důležitých a následně užívaných v kriminalistické praxi policejními orgány a orgány činnými v trestním řízení. Tyto disciplíny budou následně sloužit jako zdroj pro představovanou metodu analýzy narativů. Důležitou částí diplomové práce bude otázka, zda v současné době je využíváno všech dostupných metod a zda je tento proces získávání informací dostatečný.

KLÍČOVÁ SLOVA

#Narativní analýza #Forenzní psychologie #Kvalitativní výzkum #Výslech #Pozorování
#Rozhovor

ANNOTATION

The topic of the diploma thesis is the acquisition of criminalistically relevant information for the purposes of criminal proceedings from persons who are affected by the proceedings or are directly related to the investigated event. The central topic will be the acquisition of the mentioned information, findings and statements with the help of the so-called narrative analysis, as a contemporary scientific method. The theoretical framework of the work will be defined by familiarization with forensic psychology and introduction of selected forensic psychological disciplines, important and subsequently used in criminalistic practice by police and law enforcement authorities. These disciplines will subsequently serve as a source for the presented method of narrative analysis. An important part of the thesis will be the question of whether all available methods are currently being used and whether this process of obtaining information is sufficient.

KEYWORDS

#Narrative analysis #Forensic psychology #Quality research #Interrogation
#Observation #Dialogue

Obsah

1.	Úvod	6
2.	Vědní obory v trestním řízení.....	8
2.1.	Forenzní psychologie a její vznik v ČR	9
2.2.	Druhy forenzní psychologie	10
3.	Vybrané forenzněpsychologické disciplíny	12
3.1.	Profilování	12
3.2.	Psychologie výslechu a výpovědi	14
3.3.	Věrohodnost	15
3.3.1.	Rozpoznávání lži	16
3.3.2.	Posuzování věrohodnosti výpovědi	17
3.4.	Fyziodetekce.....	18
3.5.	Forenzní psycholinguistika	19
3.6.	Upotřebitelnost vědních disciplín	20
4.	Současné postupy orgánů	22
4.1.	Faktory působící na získávání informací u Policie ČR.....	24
4.2.	Hodnocení faktorů mající vliv na současný stav	25
4.3.	Otázka současné efektivity získávání informací	26
5.	Narativní analýza.....	27
5.1.	Narativ a historie narativní analýzy.....	28
5.1.1.	Strukturalistický přístup	29
5.1.2.	Hermeneutický přístup.....	30
5.1.3.	Interakcionistický přístup	31
6.	Narativní analýza jako nástroj trestního řízení	32
6.1.	Zkoumání způsobu páchaní trestné činnosti	33
6.2.	Narativní analýza jako taktická metoda kriminalistiky.....	35
7.	Metody získávání dat	37
7.1.	Pozorování.....	37
7.2.	Rozhovor	39
7.2.1.	Kvalitativní rozhovor	41
7.2.2.	Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami.....	45
7.2.3.	Neformální rozhovor	45
7.2.4.	Narativní rozhovor	46
7.2.5.	Fenomenologický rozhovor.....	47

7.2.6.	Skupinová diskuse a vyprávění.....	48
7.3.	Non verbální projev.....	50
7.4.	Faktory ovlivňující způsob získávání informací	52
7.5.	Analýza, vyhodnocení a práce se získanými informacemi	54
8.	Systém "ARA"	56
8.1.	Představení systému	57
8.2.	Zásady systému ARA	59
8.2.1.	Pravidla.....	60
8.2.2.	Doporučení.....	62
8.3.	Implementace systému v praxi	64
9.	Závěr.....	67
10.	Zdroje a použitá literatura	71

1. Úvod

Práce s informacemi je součástí každodenního života, založené na vzájemné interakci. Jedná se o činnost, jejíž užívání si mnoho osob plně neuvědomuje, neboť jedná na základě automatizovaných procesů. Projevuje se jak v běžném civilním životě, tak v tom profesním. Každý kontakt, rozhovor nebo interakce s druhou osobou je poté v jistém slova smyslu prostředek pro získávání informací. Ve vztahu k trestnímu právu se poté jedná o specifickou činnost orgánů činných v trestním řízení. Jejichž úkolem je zjišťovat, prověřovat, vyšetřovat, objasňovat porušování právních norem na základě oprávnění a pravomocích svěřených jim zákonem. Je proto nezbytnou součástí každého řízení, převážně toho trestního. Specifikem trestního řízení není konkrétní porušení zákona, ale lze hovořit převážně o způsobené újmě, jejíž okolnosti je třeba vyjasnit a v případech kdy se jedná například o páčání násilné trestné činnosti, uchránit společnost před nebezpečím, které má podobu pachatele. Z těchto důvodů je využíváno jednotlivých vědních oborů jako prostředků k získávání relevantních informací v průběhu trestního řízení, které prostřednictvím jednotlivých specialistů a metod utvářejí děj celé události.

Diplomová práce se bude zabývat získáváním kriminalisticky relevantních informací pro účely trestního řízení od osob, které jsou řízením dotčeny nebo jsou v přímé souvislosti s událostmi spojené s protiprávním jednáním a orgány činnými v trestním řízení. Základem práce bude v teoretické rovině shrnout nejběžnější metody a prostředky získávání informací, které následně budou hodnoceny v kontextu upotřebitelnosti v trestním řízení a současných postupů orgánů činných v trestním řízení.

Diplomová práce bude členěna do několika částí. První část diplomové práce bude věnovaná současným forenzně psychologickým metodám využívaných v kriminalistické praxi policejními orgány a orgány činnými v trestním řízení, jako prostředky pro získání důkazních materiálů, poznatků a informací o páchané trestné činnosti. V souvislosti se zmíněnými tématy bude kladen důraz na

důležitost získávání relevantních informací a jejich následné hodnocení a analýzu.

Obsahem další části diplomové práce bude představit metodu narativní analýzy jako soudobý nástroj získávání informací a práci s jednotlivými osobami s ohledem na jejich procesní postavení.

Velká pozornost bude věnována právě hodnotě získaných informací a jejich nepostradatelnosti ve všech fázích trestního řízení, jakožto prostředku k zajištění důkazních materiálů, svědeckých výpovědí, poznatků a dalších informací vedoucí k řádnému objasnění vyšetřovaných událostí. Na kterou bude navázáno hodnocením využívání těchto prostředků v rámci současné praxe orgánů činných v trestním řízení, převážně Policií České republiky. Tyto postupy a metody se pokusí zhodnotit ve vztahu k možnosti jejich inovace. Teoretickou rovinu dále rozvede seznámení se s narativní analýzou, její historií, vědeckými přístupy. Budou hodnoceny její pozitiva a negativa, jako nástroje pro získávání relevantních informací, ale i jako metody kriminalistické taktiky. Cílem bude představit základní postupy prezentované narativní analýzy a možnosti jejího využití v praxi.

Cílem diplomové práce bude předat základní přehled o využití narativní analýzy, osvojení jejích postupů a následnou aplikaci v rámci běžného výkonu služby. Zároveň je cílem představit nový systém získávání informací Akce, Reakce, Analýzy (ARA), který by využíval právě narativní analýzu a na základě předem stanovených kritérií může tvořit potencionální manuál pro orgány činné v trestním řízení v rámci jejich každodenní činnosti.

2. Vědní obory v trestním řízení

Orgány činné v trestním řízení v současné době plní úkoly, kdy nejsou schopny dosáhnout cíle bez využívání vědeckých metod a prostředků rozličných vědních oborů, které se zabývají kriminalitou nebo napomáhají s bojem proti ní. Věda zaujímá roli nepostradatelného pomocníka, jehož nedocenění může mít za následek negativního vlivu na orgány činné v trestním řízení, formou malé účinnosti při objasňování trestných činů a jejich pachatelů.¹ Z hlediska dopadu na oběti trestných činů a jejich blízké okolí, se nejzávažněji jeví násilné trestné činy spojené s fyzickou újmou nebo usmrcením, pokusy o tyto činy, ale i doprovodná násilná trestná činnost bez prvky fyzického násilí (týrání osoby ve společném obydlí, vydírání, nebezpečné vyhrožování a jiné).²

Zde je velice důležité zmínit jako vědní obor kriminologii, která na pachatele pohlíží jiným způsobem než trestní právo. Z hlediska trestního práva je pachatelem trestně odpovědná osoba, která svým jednáním naplnila všechny znaky skutkové podstaty trestného činu uvedeným v trestním zákoníku. Kriminologie pohlíží na pachatele v širším slova smyslu. Řadí pod tento pojem i osoby, které nejsou přímo orgány činnými v trestním řízení stíhány. Například z důvodu nedosažení věku, duševního stavu a jiné. Zároveň se zaměřuje na potencionálního pachatele trestné činnosti, na osoby, které svůj trest již odseděly, osoby se sociálně-patologickým chováním a jiné. Právě takto je třeba chápat osobu pachatele z hlediska analýzy a získávání informací pro účely trestního řízení.

Vědních oborů a podoborů, z kterých lze čerpat je nepřeberné množství, mezi tu nejzásadnější pro účely této práce se řadí forenzní psychologie.

¹ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Praha: Jaroslav Hofman, 2010. ISBN 978-80-904379-0-6, s. 9.

² VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 380.

2.1. Forezní psychologie a její vznik v ČR

Jednu z mnoha definic uvádí H. Boukalová, I. Gillernová a kolektiv následovně:

„Forezní psychologie je aplikovanou psychologickou disciplínou, která se uplatňuje tam, kde se jedinec stává subjektem občanských a trestněprávních vztahů. Studuje chování a prožívání člověka v situacích regulovaných právem (Netík, Netíková, Hájek 1997; Heretik 2004 a další). Je zde vyjádřena jednak vazba na psychologii jako vědní obor, jednak na to, co je pro forezní psychologii charakteristické v systému psychologických disciplín. V rámci forezní psychologie je tak zkoumána psychologická problematika v právně relevantních situacích“³

V obecném povědomí nazývaná také “soudní psychologií“, i když jak podotýká Čírtková, přesnějším termínem by bylo označení “právní psychologie“, neboť zastřešuje aplikaci psychologie v oblasti práva. Zabývá se chováním a prožíváním právě v situacích v přímé souvislosti s trestním právem, na které je těsně vázaná.⁴

„Cíl forezní psychologie je klasifikace, popis, výklad a ovlivňování jevů spojených s chováním a prožíváním v již uvedených situacích spojené s právem, zejména právem trestním.“⁵ Opírá se o poznatky z ostatních psychologických disciplín především z obecné psychologie, psychopatologie, psychologie osobnosti a sociální a klinické psychologie. Souběžně se zaměřuje na vlastní získávání faktů pomocí výzkumu. Dochází tak k integraci a syntéze jednotlivých postupů, které tvoří nástroj pro získávání empirických informací.⁶

Vznik Forezní psychologie v ČR:

„Počátky forezní psychologie v českých zemích tedy do jisté míry odpovídají vzniku forezní psychologie obecně. Jak konstatuje Anton Heretik (2010, str. 20) „...nahromadění poznatků právních věd a kriminologie na jedné straně a věd

³ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forezní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5, s. 13.

⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 9-10.

⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 13.

⁶ Tamtéž.

psychologicko-psychiatrických na straně druhé vytvořilo předpoklady pro vznik samostatné aplikované disciplíny – forenzní psychologie...“. V českém prostředí předpoklady pro vznik forenzní psychologie vzešly z praxe právní a policejní a ze znalostí z obecné a sociální psychologie.⁷

Tyto skutečnosti nejlépe popisuje právník Josef Šejnoha ve svém díle Kriminální psychologie z roku 1930, který svým pojetím obsáhl široké spektrum celého oboru, oproti jiným publikacím té doby, které se zaměřovaly na konkrétní témata bez širších souvislostí. Lze tedy považovat, že definoval moment, kdy v českých zemích byla ustanovena forenzní psychologie jako vědecká disciplína.⁸

2.2. Druhy forenzní psychologie

Forenzní psychologii lze řadit mezi multidisciplinární vědní disciplíny. S ohledem na obsáhlost témat, které zahrnuje, jí lze rozdělit do následujících druhů.

Kriminalistická psychologie – „Zahrnuje využití psychologie v rámci objasňování a vyšetřování kriminálních případů“⁹, převážně v přípravném řízení. Často také nazývaná jako „vyšetřovací psychologie“, zabývá se převážně chováním a prožíváním účastníků trestního řízení v přípravné fázi. Do kriminalistické psychologie řadíme psychologii výslechu, psychologický rozbor výpovědi, ale také např. psychologické profilování, používání detektoru lži apod.¹⁰

Soudní psychologie – „Zabývá se psychologickými stránkami soudního projednávání věci.“ Zahrnuje zkoumání a konzultaci v oblasti prožívání a chování

⁷ POLIŠENSKÁ A. Veronika: *Vznik forenzní psychologie v českých zemích*. 16. Českomoravská psychologická společnost, 2022. ISSN 1802-8853. Dostupné také z: <https://e-psycholog.eu/clanek/434#>

⁸ POLIŠENSKÁ A. Veronika: *Vznik forenzní psychologie v českých zemích*. 16. Českomoravská psychologická společnost, 2022. ISSN 1802-8853. Dostupné také z: <https://e-psycholog.eu/clanek/434#>, s.36

⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 20

¹⁰ Tamtéž.

zúčastněných osob v rozhodovací fázi. Součástí soudní psychologie může být zařazena i soudně znalecká činnost.¹¹

Penitenciární psychologie – „Zabývá se psychologickou problematikou spjatou s výkonem trestu. Soustřeďuje se na chování a prožívání osob již odsouzených k výkonu trestu.“¹² Obsahem penitenciární psychologie je nalézt odpovědi na otázky v přímé souvislosti s trestem, dále také hledání účinných metod k nápravě odsouzených, problematiku penitenciární psychodiagnostiky nebo expertízy pro podmíněně propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a další. Vymezuje relativně přesnou profesi psychologů s tímto zaměřením.¹³

Postpenitenciární psychologie – „Zabývá se psychologickou problematikou opětovného začleňování jedince do normálního života po odpykání trestu.“¹⁴ Zkoumá chování a prožívání osob ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich následnou adaptaci a integraci do společnosti po jejich propuštění na svobodu. Řeší např. otázky sociálního vyloučení ze společnosti, opětovného hledání místa ve společnosti, ale i strachu ze svobody. V současné době k rozvoji nejen této psychologie, ale i postpenitenciární péče jako taková napomáhá řada neziskových organizací a nestátních institucí.¹⁵

Kriminologická psychologie – Je ztělesňována psychologickou teorií kriminálního jednání. Zabývá se otázkami samotné nauky o zločinu. Lze do těchto otázek řadit psychologický výklad zdrojů kriminality, osobnost pachatele, viktimologie, jiné sociálně patologické jevy a další.¹⁶

¹¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forezní psychologie. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 20-21.

¹² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forezní psychologie. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 21.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forezní psychologie. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 21-22.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forezní psychologie. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 22-23.

3. Vybrané forezněpsychologické disciplíny

Aby bylo možné zabývat se samotnou otázkou získávání informací a jejich následnou analýzou v rámci položených otázek. Je třeba představit, alespoň některé forezněpsychologické disciplíny, které budeme nebo můžeme využít.

V posledních letech nabývá mezi veřejností na popularitě **profilování**, a to zejména díky ztvárnění na stříbrném plátně a soudobé beletrii, kde je vyobrazeno odhalování pachatele závažných trestných činů prostřednictvím ostřílených agentů, detektivů a konzultantů, kteří na základě svých znalostí a několika pohovorů s aktéry, vždy zachrání oběť a polapením pachatele učiní spravedlnosti za dost.¹⁷

3.1. Profilování

Realita ovšem bývá vždy značně komplikovanější. *„Psychologický profil představuje behaviorální analýzu¹⁸ trestného činu. Vlastní vytvoření profilu je založeno na speciálních znalostech kriminalistických, forezněpsychologických, psychopatologických a kriminologických, ale také na intuici podpořené zkušeností s analogickými trestnými činy a jejich pachateli.“¹⁹*

Jedná se tedy o vyšetřovací postup, který se u nás běžně nevyužívá, nicméně se nejedná, ani na poměry orgánů činných v trestním řízení na území České republiky, o žádnou novinku. Profilováním se zabývá například PhDr. Karel Netík, CSc. nebo doc. PhDr. Ilona Gillernová, CSc..

Nepsaným pravidlem v rámci profilování je, že profilující osobou by měl být odborník znalý jak v kriminalistice, tak forezní psychologii, včetně psychopatologie a kriminologie. S ohledem na obsáhlost se v drtivé většině

¹⁷ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Praha: Jaroslav Hofman, 2010. ISBN 978-80-904379-0-6, s.10.

¹⁸ Behaviorální: týkající se chování, z anglického „behaviour“, které lze přeložit jako chování, vystupování, reakce, jednání, průběh.

¹⁹ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forezní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5, s. 225.

případů jedná o spolupráci kriminalistů s příslušným psychologem nebo psychiatrem, příp. soudním lékařem.²⁰

Teorie je stavěná na skutečnosti, že trestný čin je výsledkem chování jedince, obdobně jako v jiných činnostech. Vyznačuje se konkrétními znaky, které se projevují v **modu operandi**²¹ pachatele a samotném způsobu provedení. Každý spáchaný skutek tedy potencionálně nese „rukopis“ svého autora, který je vždy jedinečný, přestože se tak na první pohled nejeví. K zjištění tohoto „rukopisu“ je třeba důkladná analýza a vyhodnocení všech dostupných informací. Behaviorální analýza pracuje s teorií, že projev pachatele je relativně konstantní a výrazně se nemění ani v průběhu času.²²

Toto klasické pojetí profilování v roce 2008 kritizoval ve své práci Dr. Brent Snook. Označil ji za pseudovědecký postup bez základů vědecké teorie a empirické podpory. Prohlásil, že profilující pracují se neaktuální teorií osobnosti a nereflektují současné výzkumy. Dále tvrdil, že neexistuje dostatek vědeckých publikací a je vedena pouze snaha přesvědčit veřejnost o důvěře k profilování. Dále zmínil, že je přesvědčen o zaujetí profilujících, kteří se prezentují výhradně pouze úspěšnými případy vyšetřování a nikoli i těmi neúspěšnými a tím mají příliš velkou víru ve své schopnosti. Dle jeho slov jsou závěry a predikce profilujících totožné jako u laiků tedy nepřesné, zavádějící a nespolehlivé.²³

²⁰ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. Kapitoly z forenzní psychologie. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5, s. 223.

²¹ Modus operandi (procedendi) je latinská fráze znamenající, ať už chtěný či nechtěný, avšak vždy typický styl a postup nějaké činnosti, práce.

²² BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. Kapitoly z forenzní psychologie. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5, s. 225-226.

²³ SNOOK, B., Cullen, R. M., Bennell, C., Taylor, P. J., & Gendreau, P. (2008). The criminal profiling illusion: What's behind the smoke and mirrors? *Criminal Justice and Behavior*, 35(10), s. 1257–1276.

3.2. Psychologie výslechu a výpovědi

Výslech, výpověď nebo podání vysvětlení lze považovat jako jednu ze základních zdrojů informací, jejímž nositelem jsou osoby zúčastněné na trestním řízení. Může se jednat jak o pachatele, podezřelé, tak o oběti, svědky nebo osoby přímo nedotčené trestním jednáním, ale mající relevantní informace k danému vyšetřování. V průběhu těchto úkonů, se snaží vyslyšající získat, co možná nejvíce relevantních a věrohodných informací.²⁴

Na výslech lze nahlížet několika způsoby, které můžeme rozdělit na:

Procesní úkon – z pohledu trestního práva

Kriminalistickou metodu – z hlediska kriminalistiky

Specifickou formu sociálního styku – z hlediska forenzní psychologie²⁵

Zásady výslechu, jakožto procesního úkonu, jsou stanoveny trestním řádem, který upravuje jednotlivé podmínky s ohledem na procesní postavení vyslychané osoby. Detailnější problematikou výslechu se poté zabývá právě kriminalistika, která stanovuje obecné postupy, doporučení a metody k získávání kriminalisticky relevantních informací.²⁶ Za stěžejní faktor ovlivňující způsob zjišťování kriminalisticky relevantních informací, označuje ve své knize Psychologie výslechu doc. JUDr. Mgr. Joža SPURNÝ, Ph.D., Forenzní psychologii.

„Naše výzkumná zjištění potvrzují, že efektivní lze považovat výslech, kdy kromě kvantitativního hlediska, reprezentovaného množstvím právně a kriminalisticky relevantních informací, získaných a zadokumentovaných v souladu s požadavky trestního řádu a doporučeními kriminalistiky, akceptujeme psychologickou, tj. kvalitativní stránku výslechu, představovanou mírou sociální satisfakce účastníků výslechové interakce (resp. mírou nepřítomnosti negativních pocitů a účastníků výslechové interakce). Proto navázání a rozvíjení psychologického kontaktu vyslyšajícího s vyslychaným představuje jeden

²⁴ SPURNÝ, Joža. Psychologie výslechu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-153-3, s. 13.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tamtéž.

*z klíčových sociálně psychologických fenoménů ovlivňující průběh výslechové interakce.*²⁷

Ze své zkušenosti kriminalisty násilné trestné činnosti a zároveň krizového intervanta mohu s tímto tvrzení souhlasit. Kvalitativní stránka výslechu obohacená o zkušenosti vyslychajícího, který má dostatečné schopnosti a vědomosti, častokrát znamenají zásadní rozdíl v získávání kriminalisticky relevantních informacích mající pozitivní vliv na průběh vyšetřování. Naopak v případě nevyužití všech stávajících možností nebo špatně zvoleného postupu jednoznačně negativně ovlivňuje vyšetřování v důsledku, čehož může v lepším případě docházet k průtahům trestního řízení. V tom horším, k procesním pochybením nebo neobjasněním trestného činu, tedy nepolapení pachatele a možnost pokračování nebo opakování jednání. Přirozeně tyto skutečnosti nadále negativně ovlivňují společnost a s ohledem na závažnost páchané trestné činnosti dochází k ohrožení života a zdraví dalších osob.

3.3. Věrohodnost

V předchozí kapitole se práce věnovala základnímu způsobu získávání informací prostřednictvím výpovědi, ovšem nelze opomenout reliabilitu získaných informacích. Posuzování věrohodnosti osob, ale také získaných informací by neměl být opomíjeným krokem, abychom mohli dané informace označit za kriminalisticky relevantní. Přitom je třeba myslet, že uvedení nepravdivých informací má pro účely vyšetřování vypovídající hodnotu, ovšem jejich význam je jiný a je potřeba zvolit odpovídající přístup vůči dotazované osobě.

Posuzování věrohodnosti je důležitá zejména v případech, kdy z hlediska hodnocení důkazních prostředků je trestní řízení stavěno právě na výpovědi osob, anebo v případě absence důkazů. Zde je třeba zmínit, že rozlišujeme dva pojmy, a to věrohodnost a pravdivost. Přestože by se na první pohled mohlo zdát, že se jedná o synonyma, není tomu tak.

²⁷ SPURNÝ, Joža. Psychologie výslechu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-153-3, s. 14.

Věrohodnost – „Je psychologický pojem, který označuje, zda lze výpovědi osoby věřit. Tedy zda popisuje události, které skutečně prožila a zapamatovala si je z paměti, bez dokreslování, logické konstrukce, domněnek a fantazie.“²⁸

Pravdivost – Lze poté označit za právní termín, který konstatuje fakt, že výpověď je pravdivá, tedy koresponduje s realitou. V současné době panuje mezi právníky a psychology shoda a často se mezi těmito termíny nedělá rozdíl, nicméně je třeba si uvědomit, že věrohodnou výpověď, lze sice považovat za pravdivou, ale vždy na základě subjektivních vjemů a reprodukce osoby poskytující výpověď.²⁹

Velice důležitým nástrojem pro posuzování věrohodnosti nebo pravdivosti tvrzení a získaných informací je rozpoznávání lži v produkci vyslychané osoby.

3.3.1. Rozpoznávání lži

Úspěšné rozpoznávání lží závisí na mnoha okolnostech. Mezi jednu z nich můžeme zařadit samotnou pravděpodobnost výskytu lži. Všeobecné myšlení člověka je založeno na předpokladu, že jejich okolí jim nelže. Standartní úvaha je nastavena tak, že pokud nemám pochybnosti nebo důvody, automaticky předpokládám, že podávané informace jsou pravdivé. S touto hypotézou pracuje i Timothy R. Levine. „Pro účely trestního řízení a celkového rozpoznání věrohodnosti a pravdivosti tvrzení, je třeba s touto hypotézou pracovat a již od prvopočátku předpokládat, že všechny získané informace, výpovědi a tvrzení jsou nepravdivá a nevěrohodná.“³⁰ Tyto získané informace je důležité následně ověřit a posoudit v kontextu dalších důkazních prostředků (výpovědí, znaleckých posudků, šetřením atp.), provést důkladnou analýzu a až následně po jejich vyhodnocení v širším kontextu, je lze brát jako validní, tedy věrohodné a pravdivé.

²⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forenzní psychologie. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 377.

²⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forenzní psychologie. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 377.

³⁰ LEVINE, Timothy R.: *Truth-Default Theory (TDT): A Theory of Human Deception and Deception Detection*. 33 (4). SAGE Journals, (2014). <https://doi.org/10.1177/0261927X14535916>. Dostupné také z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0261927X14535916>, s. 378–392.

Samotná definice lži nebo lhaní není nijak zvlášť konkretizovaná, v odborné literatuře jich můžeme najít hned několik. Je však třeba zmínit dvě jména, která jsou poměrně důležitá. Jedním z nich je Aldert Vrij, který označuje lhaní za „úspěšné nebo neúspěšné úmyslné jednání, jehož cílem je bez varování v další osobě vzbudit přesvědčení, které sám považuje za nepravdivé“. Podle této definice musí mít lež vždy dva znaky, úmysl lhát a nevědomost osoby, které lžou.³¹ Podobná kritéria uvádí i Paul Ekman, která rovněž poukazuje na skutečnost, že záměr je nutnou součástí lhaní. Zajímavým faktem je, že oba výše uvedení odborníci zmiňují, že lhaní nemusí být nutně spjaté pouze s verbálním projevem. Právě Ekman se ve své vědecké činnosti zaměřuje na rozpoznávání emocí prostřednictvím neverbální komunikace a tzv. mikrovýrazů. Svoji hypotézu opírá o svůj výzkum, dle kterého tazatel může lhát, ale není schopen ovládat přirozenou reakci těla, která je z hlediska fyziologie téměř neměnná a lze jí pozorovat na každém zkoumané osobě.³²

3.3.2. Posuzování věrohodnosti výpovědi

K samotnému posuzování věrohodnosti výpovědi není používán univerzální a jednotný postup. Jedná se vždy o individuální přístup posuzovatele, který volí metody, přístup a konkrétní kritéria. V psychologické praxi lze dělit posuzování věrohodnosti výpovědi jako odborné nebo orientační, kdy se převážně přihlíží ke třem skupinám kritérií a ty jsou osobnost, motivace a výpovědi, kterou lze dělit na verbální a neverbální. Nutno zmínit, že hodnocení reálného zážitku od klamu je pouze pravděpodobností odhad.³³

- Osobnost: Neboli tzv. obecná věrohodnost, což znamená způsobilost konkrétní osoby podat spolehlivou výpověď. Lze rozlišovat dva primární nedostatky v rozumových schopnostech (osoba má narušenou schopnost

³¹ VRIJ A., MANN S., KRISTEN S., & FISHER R. P.: *Cues to deception and ability to detect lies as a function of police interview styles*. *Law and Human Behavior*, 31(5), Springer Link, (2007). <https://doi.org/10.1007/s10979-006-9066-4>. Dostupné také z: *Cues to Deception and Ability to Detect Lies as a Function of Police Interview Styles* | SpringerLink, s. 499-518.

³² EKMAN, Paul. *Odhalené emoce: naučte se rozpoznávat výrazy tváře a pocity druhých*. Přeložil Eva NEVRLÁ. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2015. Pod povrchem. ISBN 978-80-8727081-3.

³³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 380.

vnímat, pamatovat si nebo komunikovat) nebo v duševním zdraví osoby a dalších složkách osobnosti (psychopati, sociopati, hysterici, alkoholici a jinak závislí apod.)³⁴

- Motivace: Jedná se o zamyšlení, zda konkrétní osoba má důvody (motivaci) k lživé výpovědi. Jsou zjišťovány vnitřní pocity a pohnutky (strach, nenávisť, láska apod.), anebo vnější faktory (vydírání, obava z následku, rozpad vztahu, ztráta vztahu a jiné.). K hodnocení motivace je potřeba zachovat objektivitu a odstup od subjektivního vnímání informací.³⁵
- Výpověď: V zásadě lze rozlišovat chování konkrétní osoby jako verbální (mluvené slovo, barvu hlasu, přerěknutí, paralingvistické momenty a další) a neverbální chování (emoční projevy, řeč těla, mikro výrazy a další).³⁶

3.4. Fyziodetekce

V případech, kdy není možné z hlediska psychologické analýzy zodpovědět otázku věrohodnosti osoby nebo dochází k zásadnímu rozporu mezi získanými informacemi, lze k překonání lživé výpovědi využít dalších prostředků. Mezi ně lze zařadit i fyziodetekční vyšetření, které vychází z poznatků forenzní psychologie.

„Jedná se o psychologické působení, kdy je využíván stav emocionálního napětí subjektu a tlak rozporů vlastní výpovědi společně s předkládáním důkazů.“³⁷

Fyziodetekce se tedy řadí do skupiny psychofyziologických metod, *„jejichž podstatou je zjišťování, pozorování a analýza fyziologických změn projevujících se na lidském organismu, které jsou vyvolány určitými emocemi. Fyziodetekční*

³⁴ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forenzní psychologie. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 380.

³⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forenzní psychologie. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 380.

³⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forenzní psychologie. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 380-381.

³⁷ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. Kapitoly z forenzní psychologie. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5, s. 255.

vyšetření se často také nazývá polygrafické, bývá tomu převážně v zahraničí, nebo také dnes již zastarale, detektor lži.³⁸

V rámci kriminalistické praxe přitom bývá často výsledek fyziodefekčního vyšetření zpochybňován. Stává se tomu zejména z toho důvodu, že vyšetřením nelze zjistit, zda vyšetřovaná osoba lže nebo uvádí pravdu čili, zda je nebo není pachatelem, ale jak již bylo zmíněno zaznamenává pouze reakce na položenou otázku. Tyto reakce jsou objektivně měřitelné, jedná se na příklad o svalové napětí, tepovou frekvenci, krevní tlak, dechový mechanismus, psychogalvanický odpor kůže.

Z výše popsaných důvodů, je důležité pohlížet na fyziodefekční vyšetření jako na podpůrný prostředek k získání kriminalisticky relevantních informací. Na základě jeho vyšetření využít další metody pro analýzu dat a volit kriminalisticky správný postup s jejich dalším nakládáním.

3.5. Forenzní psycholingvistika

Forenzní psycholingvistika pracuje se zdroji o neznámé osobě na základě jejího řečového projevu. Zpracovává jakékoli sdělení, písemný projev, zvukový záznam, a to zejména z hlediska jejího obsahu. Pracuje s předpokladem, že každá osoba má svůj individuální projev „rukopis“, který je součástí jejich projevu z hlediska lexikálních, syntaktických, stylistických a dalších lingvistických znaků. V ideálním případě pak lze z těchto zdrojů získat informace například o profesním zaměření, příznaky psychopatologie, motivaci, kriminální nebezpečnost, etnikum, pohlaví a jiné.³⁹

„Forenzní psycholingvistika má velmi blízko k profilování. V obou případech se uplatňuje stejná psychologická úvaha. Z výsledků chování se vysuzují pravděpodobné charakteristiky, v případě profilování neznámého pachatele podle tzv. scény deliktu, v případě forenzní psycholingvistiky pak podle specifického obrazu řečového chování. Oba postupy jsou si podobné i typem případů, ve

³⁸ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. Kapitoly z forenzní psychologie. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5, s. 256.

³⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forenzní psychologie. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 399.

*kterých jsou používány (zpravidla jde o velmi složité případy), a také pravděpodobnostní hodnotou svých výstupů. Výsledný profil může být z mnoha důvodů více či méně nepřesný.*⁴⁰

Zjišťování pravděpodobných charakteristik neznámého pachatele, se řadí mezi hlavní úkoly forenzní psycholingvistiky. U nás tato metoda není na tolik využívána, ovšem zahraniční autoři ji často označují za rutinní součást znaleckých posudků, jehož smyslem je podpoření jak vyšetřování, tak v rámci dokazování před soudem.⁴¹

Jak již bylo uvedeno v kapitole o fyziodetekci, i zde je třeba výsledky zkoumání brát pouze jako podpůrný zdroj informací, který může sloužit jako pomyslné vodítko, ale až na výjimky nelze hovořit o primárním zdroji informací.

3.6. Upotřebitelnost vědních disciplín

Výše uvedené vědní disciplíny a obory tvoří základ prostředků pro získávání informací. Jejich uplatňování a aplikace v průběhu vyšetřování se stalo jeho nezbytnou součástí, stejně jako celého trestního řízení. Přestože uplatnění některých metod nemusí být vždy vhodné pro jednotlivé případy, je třeba posuzovat každé vyšetřování individuálně napříč všemi fázemi trestního řízení. Upotřebitelnost těchto metod není pouze z hlediska soudních expertíz, ale jejich aplikace a metody by neměly být cizí nejen kriminalistům, ale i dalším orgánům činných v trestním řízení.

Jedná se tak o prostředky, jejímž způsobem lze zajistit mimo materiálních stop, které jsou standartně přítomny na místě činu i stopy paměťové, včetně vypovědi očitých svědků. Právě tyto výpovědi a předmět jejich zkoumání utvářejí skutkovou podstatu trestných činů, jejíž formální znaky je nutno naplnit pro právní kvalifikaci, ale i k zahájení úkonů trestního řízení. Například vypovídající hodnota důkazů zajištěných na místě a provedeným ohledáním místa činu bylo zjištěno, že došlo

⁴⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forenzní psychologie. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 399.

⁴¹ STEIN, S. & Baldauf, C.. (2000). Feste sprachliche Einheiten in Erpresserbriefen Empirische Analysen und Überlegungen zu ihrer Relevanz für die forensische Textanalyse. Zeitschrift für Germanistische Linguistik. 28. 377-403. 10.1515/zfgl.2000.28.3.377.

k úmrtí osoby, hodnocení negativních okolností může vyšetřovateli napovědět mechaniku způsobeného poranění, ale pořád se jedná pouze o hypotézy a vyšetřovací verze, které se zakládají na základě pouhé posouzení nekompletních informací. Teprve získané informace od zúčastněných osob, svědků, podezřelých a jejich hodnocení podává vypovídající hodnotu o ději předmětné události v širším kontextu, na jehož základě lze dále provádět další úkony trestního řízení. Bez těchto informací nemusí v krajních případech dojít ani k objasnění trestné činnosti.

4. Současné postupy orgánů

Současné postupy orgánů činných v trestním řízení se liší dle jednotlivých fází trestního řízení samotného. Pro představu lze trestní řád rozlišuje dělení dle tabulky číslo 1.

tab. č. 1 – osa trestního řízení⁴²

	úkony v rámci fáze trestního řízení	výstup orgánů činných v trestním řízení (police=PČR, státní zastupitelství=SZ, soudy=OS)	činnost Probační a mediační služby	činnost operačního střediska EMS	
fáze trestního řízení	přípravné řízení	prověřování trestného činu	záznam o zahájení úkonů trestního řízení (PČR)	---	---
		trestní stíhání	usnesení o zahájení trestního stíhání (PČR)	usnesení o nahrazení vazby	<ul style="list-style-type: none"> • předběžné šetření • instalace zařízení u nahrazení vazby
	vyšetřování	možnost rozhodování o vzetí do vazby nebo o jejím nahrazení	podání obžaloby (PČR)		
	řízení před soudem	prostudování spisu	---	<ul style="list-style-type: none"> • předběžné šetření 	---
		hlavní líčení	rozsudek (OS) trestní příkaz (OS)		
	vykonávací řízení	rozhodnutí soudu	nařízení výkonu trestu (OS)	<ul style="list-style-type: none"> • předběžné šetření 	---
		nařízení trestu	usnesení o podmíněném propuštění z výkonu trestu (OS)	<ul style="list-style-type: none"> • předběžné šetření • instalace zařízení • namátkové kontroly • probační činnosti 	<ul style="list-style-type: none"> • elektronická kontrola plnění stanovených povinností
		výkon trestu	usnesení o přeměně nepodmíněného trestu na trest domácího vězení (OS)		
			usnesení o přeměně trestu obecně prospěšných prací na trest domácího vězení (OS)		
	ukončení výkonu trestu	osvědčení se ve zkušební době vykonání trestu	závěrečná zpráva	---	

Získávání informací, poznatků o skutkovém ději probíhá defacto v průběhu celého řízení. V rámci řízení před soudem a vykonávacího řízení je sběr informací v rukou senátu, státního zástupce případně obhájce, jejich náplní není již natolik poznatky a kriminalisticky relevantní informace získávat, nýbrž doposud shromážděné důkazní materiály vyhodnotit a na základě těchto skutečností rozhodnout jménem republiky. Přesto není nic neobvyklého, že dochází ke sběru informací. Například v průběhu řízení před soudem, během výpovědi svědka jsou zjištěny další skutečnosti, které obohatí trestní řízení. Přesto, z hlediska orgánů činných v trestním řízení lze hovořit o tom, že sběrem informací se zabývá převážně Policie České republiky.

⁴² JUSTICE.cz: katalog životních situací - náramky [online]. Document moved. Ministerstvo spravedlnosti České republiky, (2017). Dostupné z: https://naramky.justice.cz/wp-content/uploads/2018/12/1_A4a-osa.jpg

„§ 2 Policie slouží veřejnosti. Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropské unie nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu (dále jen „mezinárodní smlouva“).“⁴³

Jak tedy vyplývá z legislativní úpravy a právní praxe, Policie České republiky šetří, prověřuje a vyšetřuje trestné činy, přestupky a správní delikty, jejichž nedílnou součástí je sběr informací a poznatků v přímé souvislosti s těmito událostmi. Získávání těchto poznatků omezeno oprávněním, které jsou policii svěřeny právě zákony. Tento upravuje okolnosti a postupy jejich získávání (na příklad nasazení operativně pátracích prostředků), dále jsou tyto postupy řešeny formou metodických příruček, nařízení, rozkazů nebo interních aktů řízení. Samozřejmě možností získávání informací je spousta, ale je třeba zmínit, že i po nasazení technických prostředků se vyšetřovatel neobejde bez fyzického kontaktu s pachatelem, obětí nebo svědky. Je tak třeba zvolit správný způsob a přístup k osobám s nimiž policejní orgán přijde do styku.

Bohužel zde je třeba zmínit obrovský nedostatek, policejní orgán častokrát nevede vyšetřování ve smyslu objasnění všech okolností a příčin trestného činu, ale v mnoha případech pouze k objasnění trestného činu jako takového. Tedy nenastřádá dostatek informací, aby utvořil celý příběh, ale pouze aby splnil obligatorní povinnost k objasnění deliktu. V praxi to může poté vypadat ke zkreslenému rozhodnutí na základě interpretace neúplného příběhu jedné nebo druhé strany, přestože statisticky bylo spravedlnosti učiněno za dost, neboť se skutek podařilo objasnit. Detaily jednotlivých případů jsou vždy zásadním faktorem pro celý proces, a přestože justiční omyl je v České republice spíše raritou, i samotné průtahy trestního řízení jsou nežádoucím jevem.

⁴³ § 2 Zákon č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky. In: *Sbírka zákonů*. 28. 6. 2022. ISSN 273-274.

4.1. Faktory působící na získávání informací u Policie ČR

Jako jeden z faktorů ovlivňující současný proces získávání informací v prostředí může být nedostatek kvalifikovaného personálu, absence povinných kurzů a školení z hlediska profesního vzdělávání. Společně například s velkým podstavem na základních organizačních článcích policie České republiky (k datu 1.1.2022 je Policie České republiky v podstavu, postrádá kolem 5500 policistů oproti plánovanému stavu)⁴⁴. Nedostatek zaměstnanců dohromady s tlakem na objasňování a plnění domnělých „norem“, vede k zhoršení kvality získávání informací. Nutnost věnovat se aktuálnímu nápadu trestné činnosti a řešení aktuálních problémů okrádá pozornost od tohoto tématu, protože je třeba tento čas věnovat u dalších případů.

Dalším faktorem, který se velkou měrou podílí negativně na získávání informací u Policie České republiky, je technologický pokrok, zejména v oblasti výpočetní techniky a softwaru. Jedná se o nové prostředky pro podporu výkonu služby. Lze hovořit o snahu držet krok se soukromým sektorem v oblasti použití nové technologie a informačních systémů. Namátkou lze uvést například Pol Pointy – kontaktní místa policie.

„Oznámení o spáchání trestného činu nebo jiného protiprávního jednání lze podat prostřednictvím technického zařízení POL POINT. Toto zařízením je vybudováno na základech videokonferenčního systému. Konkrétní komunikace je možná prostřednictvím bezobslužného zařízení, které je umístěné na označeném kontaktním místě policie, nebo přímo z místa pobytu oznamovatele, jednoduchou obsluhou vlastního zařízení (personální počítač, notebook, tablet, mobilní telefon).“⁴⁵

Operátor se tedy prostřednictvím videokonferenčního zařízení spojí přímo s oznamovatelem na dálku. Tímto způsobem je odstraněn fyzický kontakt. Dále je třeba zmínit snahu provádět, co nejvíce úkonů v trestním řízení právě

⁴⁴ VOKUŠ, Jiří: *Početní stavy příslušníků Policie České republiky* [online], (2022). ČR: Policie ČR 2023.[cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pocetni-stavy-prislusniku-policie-ceske-republiky.aspx>. Zveřejnění podle ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 106/1999 Sb.

⁴⁵ POLICIE ČR: *POL POINT - kontaktní místo policie* [online]. ČR: Policie ČR, 2023 [cit. 2023-02-16]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pol-point-kontaktni-misto-policie.aspx>

prostřednictvím videokonferenčních zařízení. Například výslechy svědků, obviněných, výslechy do věznice nebo k soudu. Argumentem často bývá vzdálenost, ekonomické náklady, nebo rychlost provedení úkonu. Další prostředek stojící za zmínku je komunikace s institucemi výhradně prostřednictvím datových zpráv, tedy dalším takový odstraněním fyzického kontaktu.⁴⁶

4.2. Hodnocení faktorů mající vliv na současný stav

Tlak na využívání výše uvedených prostředků je veden jako jakási forma odůvodnění k jejich zavedení. V řadě situací je lze vnímat jako změnu k lepšímu, prostředek k zrychlení a usnadnění práce. To ovšem může platit jen u některých úkonů. Například pátrání po pobytu, následné vyhlášení pátrání po osobě, omezení osobní svobody. Za předpokladu, kdy je pro potřeby soudu za potřebí zprostředkovat její výslech, jehož smyslem je dotázat se na současný pobyt nebo jiné nerelevantní informace. V tomto případě lze videokonferencí snížit finanční a personální náklady orgánů (v případě velké vzdálenosti, spolupráce krajů atp.) a je pochopitelné k této formě úkonu přistoupit. Ovšem to, že je k dispozici nový prostředek k provedení úkonů, by ještě nemělo znamenat, že bude využíván přednostně. Absencí fyzického kontaktu a jeho minimalizace v průběhu jednání s osobami, ale i institucemi značně omezuje způsoby a množství získávání informací. Nehledě na poznatky, které lze získat pouhým pozorováním dotazovaného subjektu/osoby.

Tyto prostředky by měly být vnímány pozitivně, ale jejich aplikace a tlak na jejich užívání by měl být vždy s ohledem na konkrétní situaci, událost nebo subjekt (nositele informací), neboť volba špatného prostředku ke získání informací může mít za následek negativní vliv na vyšetřování. Stejně tak může negativně ovlivnit vnímání orgánů dotazovaným subjektem a například v případě obětí trestných činů, jejich následnou rekonvalescenci a návrat k běžnému způsobu života s ohledem na způsobenou újmu.

⁴⁶ ODSTRČIL, Pavel. *Videokonference: Moderní evropský trend v komunikaci s justičními orgány: Ministerstvo spravedlnosti*, (2009). Ministerstvo vnitra České republiky [online]. ČR, 2023. [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/videokonference-moderni-evropsky-trend-v-komunikaci-s-justicnimi-organy.aspx>

Příkladem špatné praxe může být například rozhodnutí krajského ředitele policie Středočeského kraje brig. gen. JUDr. Václava Kučery, který se rozhodl odměnit policisty za každou provedenou video konferenci finančně. Finanční motivace pak v mnoha případech může působit jako stimulace k záměrnému užívání videokonferenčního prostředku bez objektivního zhodnocení, zda není efektivnější upřednostnit jinou metodu.

4.3. Otázka současné efektivity získávání informací

Hledáním odpovědi na otázku, zda je současný způsob získávání informací orgány činnými v trestním řízení efektivní, vyvstává několik dalších otázek. Na příklad, zda je získávání informací v trestním řízení dostatečné? S ohledem na skutečnost, že probíhá defacto neustále bez větších obtíží, tedy plní svůj účel a jeho kontinuita není narušena, lze hovořit, že ano. Neznamená to ovšem, že nelze proces modifikovat.

Měrnou hodnotou může být poměr pravomocně odsouzených úmyslných trestných činů v komparaci se zprošťujícími rozsudky v průběhu dokazování před soudem (úmyslných s ohledem na eliminaci zkreslení výsledku nedbalostí, kterou nelze ovlivnit). Samotný výsledek může vypovídat o potenciálu neúspěšného vedení trestního řízení, tedy nedostatečného získání důkazních prostředků. Přičemž nelze hovořit o morálně "správném" rozhodnutí s ohledem na skutečnost, že pachatel byl obviněn policejním orgánem na základě shromážděných důkazů (za dozoru státního zástupce, jenž je pomyslnou garancí legality procesu), dále byl obžalován státním zástupcem (na základě hodnocení získaných poznatků a důkazních prostředků), přičemž v mnoha případech o jednotlivých zásahů do práv pachatele nebo metodách sběru důkazních prostředků rozhoduje v přípravném řízení předseda senátu. Za předpokladu, že dojde k dodržení těchto legislativních postupů je zde velký předpoklad, že v závěrečné fázi trestního řízení, je osoba, která se předmětného jednání dopustila, spolupracovala nebo se na něj částečně podílela. Zproštění obvinění nemusí tak být nutně výsledkem právních schopností obhajoby, ale prostého nedostatečného množství důkazů – informací.

5. Narativní analýza

Analýza narativů neboli analýza vyprávění, lze považovat za jednu z nejdůležitějších metod v sociálním výzkumu. Pro účely získávání kriminalisticky relevantních informací se jedná o nástroj s velkým potenciálem a uplatněním v průběhu všech fází trestního řízení.

„Narativy neboli vyprávění netvoří sice nejčastější typ textových dat, s nimiž se sociální vědec setkává, ale lze je považovat za jedny z nejvíce relevantních. Vyprávění totiž lidem, skupinám i společnostech umožňují učinit dění kolem nich srozumitelné“⁴⁷. Již z popisu díla Martina Hájka vyplývá, že narativní analýza je často opomíjenou metodou, která ovšem má svůj význam.

Jedná se o legitimní vědeckou metodu, která se dnes pomalu dostává do mnoha vědních oborů, které jí využívají, od psychologie, antropologie, pedagogiku či historie. Vyprávění lze považovat za diskurzivní formu předávání poznatků, popisující souvislosti mezi událostmi, kdy se popisem rozumí vyprávění. Příběhy jsou součástí každodenních aktivit, mají dějovou perspektivu. Je třeba se zamýšlet nad jeho validitou, poskytnout základní vodítka a držet se stanovených postupů. Za narativní výzkumnou metodu lze poté považovat každou studii, která analyzuje narativní materiál. Tato metodologie narativního přístupu, může odhalit informace, které by byly při využití jiných metod skryty. Přestože se v mnoha způsobech těmto jiným metodám přibližuje, jedná se o specifický přístup, který prezentuje charakter, cíle a postupy, včetně zásad interpretace narativního materiálu.⁴⁸

Narativní analýza je hojně využívána v kvalitativní metodologii a výzkumech. Jak již bylo zmíněno, její podstatou je analýza vyprávění, což je jednoduchý způsob komunikace s informátorem, jakožto nositelem informací.

Objektem zkoumání se tedy stávají konkrétní osoby se svými aktivitami, činy, názory, prožitky a zkušenostmi. Čímž lze narativní analýzu označit za prostředek

⁴⁷ HÁJEK, Martin. Čtenář a stroj: vybrané metody sociálněvědní analýzy textů. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-161-9, s. 151.

⁴⁸ GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP, ed. Výzkumné metody v pedagogické praxi. Praha: Grada, 2013. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4368-4, s. 117-123.

kriminalistického poznávacího procesu. Součástí poznávacího procesu by měl být standardizovaný systém prostředků a metod ke srovnávání, získávání a analýze informací vztahujících se ke způsobu páchaní trestné činnosti a k osobě pachatele, oběti či osoby zúčastněné. Získávání informací jejich vyhodnocování a analýza musí odpovídat konkrétnímu vyšetřování na základě předem daných požadavků.⁴⁹

5.1. Narativ a historie narativní analýzy

Narativ můžeme rozlišit na verbální a neverbální. Může dále také představovat například pohybové, hudební a jiné kombinace projevů. Zjednodušeně můžeme vyprávění popsat jako specifický proces komunikace subjektu narátora a respondenta (osoby vypravěče – z našeho hlediska např. vyslychaná osoba nebo svědek).

Počátky narativů jsou zaznamenány, už za doby antického Řecka. Konkrétně u filozofa Aristotela v jeho *Poetice*, kde popisuje vyprávění, které chápe jako interpretaci za sebou postupně navazujících událostí. Dle Aristotela je základem děj (označovaný jako mythos), který je napodobením (mimésis) činů jednání osob. Následný výsledek je poté hodnocením jednání těchto osob podle výše zmíněných kritérií. Děj musí mít začátek, prostředek, konec, je úplný a ucelený a má svoji strukturu. Přičemž jednotlivé části musejí zaujmout svoje místo na ose na základě principu pravděpodobnosti a výskytu v realitě, takovým způsobem, aby nemohl začínat a končit kdekoliv.⁵⁰

„Nicméně pro vznik narativní struktury nestačí, aby sdělované události byly řazeny za sebou, musí být i kauzálně propojené... Vyprávění se v zásadě objevuje, až s fabulí, tedy dodáním kauzálních souvislostí mezi událostmi.“⁵¹

⁴⁹ HÁJEK, Martin. Čtenář a stroj: vybrané metody sociálněvědní analýzy textů. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-161-9, s. 151-153.

⁵⁰ ARISTOTELÉS. Poetika: řecko-česky. Praha: OIKOYMENH, 2008. Knihovna antické tradice. ISBN 978-80-7298-131-1, s. 15-19.

⁵¹ HÁJEK, Martin. Čtenář a stroj: vybrané metody sociálněvědní analýzy textů. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-161-9, s. 154.

Lze rozlišit několik základních přístupů analýzy narativů. Podle Hájka, můžeme rozdělit základní přístupy analýzy narativů do třech základních přístupů, a to do strukturalistického, hermeneutického a interakcionistického. Tyto adaptoval z přístupu Mishlera, který vychází z jednotlivých struktur sémiotiky. Uvádí, že každý výzkum vyprávění se musí zabývat narativní syntaxí (skladbou vyprávění), narativní sémantikou (obsahem vyprávění) a narativní pragmatikou (interakčním kontextem vyprávění).⁵²

5.1.1. Strukturalistický přístup

Jedná se o přístup, který reflektuje změnu v narativně stanovených postupech s ohledem na charakter vyprávění. Tímto způsobem odhaluje strukturu vyprávění osob a předpovídá směr vyprávění, jeho budoucí průběh a pointu. V rámci tohoto přístupu lze užit:

Abstrakt – Jeho užití je možné, nikoli však nutné. Jedná se o shrnutí celého příběhu. Narátor se snaží zaujmout posluchače a zapojit ho tak do vyprávění.

Orientace – Určuje prostředí, ve kterém se vyprávění odehrává, čímž utváří jeho celek. Narátor se snaží posluchače orientovat v čase a prostoru, k tomuto dochází většinou na začátku příběhu.

Komplikace – Popisuje děj vyprávění, jedná se o klíčovou roli narativu. Vyjadřuje zápletku pomocí narativních vět.

Evaluace – Je důležitou součástí narativu, která slouží ke správnému pochopení smyslu vyprávění. Jedná se o analytickou část popisující důvody samotného vyprávění.

Vyřešení – Závěrečná část, ve které dochází k rozřešení zápletky.

Kóda – Ukončení narativu.⁵³

⁵² HÁJEK, Martin. Čtenář a stroj: vybrané metody sociálněvědní analýzy textů. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-161-9, s. 157.

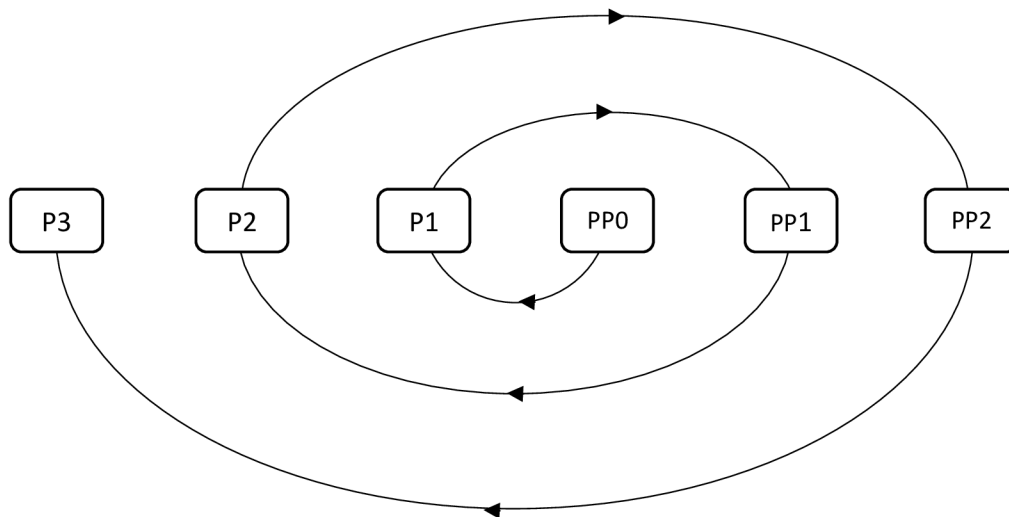
⁵³ HÁJEK, Martin. Čtenář a stroj: vybrané metody sociálněvědní analýzy textů. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-161-9, s. 157-160.

5.1.2. Hermeneutický přístup

Na rozdíl od předchozího strukturalistického přístupu nehledá hermeneutický přístup ve vyprávění konstitutivní znaky, ale usiluje o interpretaci vyprávění (narrativu), tedy odhalení jeho významu, který do něj byl prostřednictvím vypravěče vložen. Považuje tak vyprávění za způsob explicitního vyjádření implicitního způsobu života.⁵⁴

Hermeneutický přístup pracuje s předpokladem prvotní znalosti textu, jehož základním principem je tzv. hermeneutický kruh (obr.1), vyobrazený na obrázku níže.

obr.1 hermeneutický kruh⁵⁵:

„Jedná se o kruhový pohyb výkladu, začínající první základní znalostí dat předporozuměním PP0, které tvoří pozadí pro důkladnější analýzu jeho jednotlivých částí P1. Výsledky analýz těchto částí pak pomáhají v celkovém kontextu pochopit zpětně celý obsah PP1.“⁵⁶ Tento proces se dále kontinuálně opakuje s P2 a tak dále, dle znázornění výše. Předpokladem bývá opakující se analýza získaných dat před každým krokem.⁵⁷

⁵⁴ HÁJEK, Martin. Čtenář a stroj: vybrané metody sociálněvědní analýzy textů. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-161-9, s. 160.

⁵⁵ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 73.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 73.

Na základě těchto předpokladů, lze určit nejméně tři stádia Hermeneutického kruhu, a to následující:⁵⁸

Předporozumění – s nímž interpret k vykládanému jevu přistupuje

Hermeneutická zkušenost – která neodpovídá předporozumění

Opravený rozvrh – se kterým se vracíme zpět k prvnímu kroku

Český filozof a historik Prof. PhDr. Ivan Blecha, CSc. ve svém díle popisuje hermeneutický kruh jako „*Hermeneutika staví na zajímavém postřehu: každé poznání předpokládá, že už předem cosi o tom, co poznávám, musím vědět. Mohu se totiž ptát po něčem, o čem bych aspoň nevěděl, že to existuje a že se na to lze ptát? Mohl bych si všimnout něčeho, jako nového poznatku, kdybych předem nebyl připraven na to, že to za nový poznatek budu moci považovat?*“ Tedy lze říci, že se jedná o opakující se cyklus. Autor dále pokračuje: "*Co bylo dosud (zvláště v logickém pozitivismu) považováno za defekt poznání, je zde považováno za jeho podmínku.*"⁵⁹

5.1.3. Interakcionistický přístup

Interakcionistický přístup lze popsat jako zkoumání narativu jako specifické činnosti, která se odehrává vždy v určitém interakčním kontextu a podle tohoto ji lze porozumět a dále s ní pracovat. Jeho vznik, průběh a konec je chápán jako komunikační událost, která souvisí s konkrétním očekáváním v kontextu vývoje děje, střídání tazatelů, formě, výsledků interakce i jejímu obsahu. Samotná mechanika tohoto přístupu není nijak definována a je třeba vzít v úvahu, že v jeho průběhu svůj kontext utváří a je jeho součástí.⁶⁰

⁵⁸ GRONDIN, Jean. Úvod do hermeneutiky. Praha: Oikoymenh, 1997. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 80-86005-43-7, s. 247.

⁵⁹ BLECHA, Ivan. Filosofický slovník. 2. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. ISBN 8071820644, s. 140.

⁶⁰ HÁJEK, Martin. Čtenář a stroj: vybrané metody sociálněvědní analýzy textů. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-161-9, s. 162.

6. Narativní analýza jako nástroj trestního řízení

Narativní analýza má v rámci trestního řízení velmi úzký vztah ve směru k právním vědám a to přesto, že její aplikace není běžně aplikovaná způsoby, které byly popsány v předchozí kapitole. V rámci užití analýzy narativů jako nástroje v průběhu trestního řízení lze říci, že má s trestním právem stejný cíl, chránit společnost před společensky škodlivým chováním. Pravidla a postupy trestního řízení k dosažení tohoto cíle určuje trestní řád.

„Trestní řízení je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení (soud, státní zástupce, policejní orgán), popř. jiných osob zúčastněných na trestním řízení (např. obviněný, obhájce, poškozený, svědek, znalec), jehož cílem je bez důvodných pochybností na základě řádně opatřených a provedených důkazů a při zachování ústavně zaručených práv dotčených osob zjistit, zda byl spáchán trestný čin, kdo je jeho pachatelem, tomuto uložit podle zákona trest nebo ochranné opatření a takové rozhodnutí vykonat. Cílem trestního řízení je také přispívat k upevňování zákonnosti, předcházení a zamezování trestné činnosti, jakož i výchovně působit na další členy společnosti. Základním právním předpisem, který upravuje trestní řízení, je zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.“⁶¹

Trestní řízení je komplexní a obsáhlý systém, jehož průběh a jednotlivé fáze řízení se neobejdou bez získávání, analýzy a následného vyhodnocování kriminalisticky relevantních informací. Samotná myšlenka zahájení trestního řízení je stavěná na skutečnosti, kdy orgány činné v trestním řízení obdrží prvotní informaci o porušení právních norem. Práce s informacemi se tak stává nedílnou součástí celého řízení, bez níž nelze o jeho existenci ani diskutovat. K nápravě porušení zákona a následného odsouzení pachatele trestných činů je alfou a omegou sběr těchto informací formou úkonů trestního řízení, kriminalistických expertíz, znaleckých posudků a dalších vhodných metod a prostředků. Jedním z těchto nástrojů může být právě narativní analýza, která je v současné době

⁶¹ UNIE státních zástupců České republiky: *O TRESTNÍM ŘÍZENÍ*. [online]. ČR: Unie státních zástupců České republiky, 2023 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.uniesz.cz/o-trestnim-řízení/#Z%C3%A1lo%C5%BEka1x>

opomíjeným prostředkem. Jejím představením, stanovením konkrétních postupů, aplikace a správného užívání v průběhu procesu získávání důkazních prostředků, může být neocenitelným přínosem pro vyšetřování a trestní řízení celkově.

6.1. Zkoumání způsobu páčání trestné činnosti

Způsob páčání trestné činnosti je klíčovou kategorií kriminalistiky. Jeho nejširší využití je právě u zkoumání úmyslných trestných činů, ale aplikuje se i v případě nedbalostních skutků. Způsob páčání je zkoumán ve všech stádiích trestné činnosti, ať se jedná o pokus, přípravu nebo dokonaný trestný čin. Jeho definici označuje ve své knize Musil, Konrád a Suchánek jako „*Způsob páčání trestného činu je specifikovaný systém operacionálních elementů trestného činu a činností úzce spjatých s trestným činem.*“⁶²

Zkoumáním způsobu páčání trestné činnosti se soudní a policejní praxe zabývala ještě před vznikem kriminalistických vědních disciplín. Z hlediska jeho posuzování můžeme rozlišovat několik přístupů, psychoanalytický, behaviorální, kognitivní, biologický a fenomenologický.⁶³

Psychoanalytický přístup – vychází s předpoklady, že mnoho z našeho chování je dáno nevědomými procesy. Její základní myšlenka vychází z díla Sigmunda Freuda (1856–1939)⁶⁴. Freudova psychoanalýza se neustále rozvíjí, opírá se o základ lidské psychiky a motivace chování, poukazuje na procesy probíhající skrytě v podvědomí, předvědomí či nevědomí a přisuzuje hlavní roli pudům.⁶⁵

Behaviorální přístup – Behaviorismus je myšlenkový směr, v jehož centru zájmu stojí chování, jeho pozorování a analýza. Psychologie je podle pojetí behaviorismu čistě objektivní, experimentální přírodní věda. Jejím cílem je předvídaní a ovládání chování. Je protikladem přístupů k psychice individua. Vysvětluje chování osob a poukazuje, že nestačí k pochopení a poznání osobnosti pouze na základě vnější

⁶² MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. Kriminalistika. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 8071798789, s. 35.

⁶³ ATKINSON, Rita L. Psychologie. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3, s. 19-20.

⁶⁴ FREUD, Sigmund. Přednášky k úvodu do psychoanalýzy. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. ISBN 978-80-262-1573-8.

⁶⁵ ARON, Lewis. Setkání myslí: vzájemnost v psychoanalýze. Praha: Triton, 2006. Psyché (Triton). ISBN 80-7254-778-x, s. 360.

struktury (stejně jako vnitřní). Osobnost lze tak vnímat jako sadu naučených vzorců chování.⁶⁶

Kognitivní přístup – Neboli kognitivismus je přístup, který se začal prosazovat od 50. let 20. století jako odpověď na behaviorismus. Soustředí se na vnitřní psychické pochody a snaží se porozumět mentálním procesům jako je myšlení, řešení problémů, rozhodování, úsudek či paměť. Vychází z předpokladu, že chování není možné pochopit samo o sobě, pouze na základě vnějších projevů, neboť by nepředstavoval úplný obraz příčin chování osob. V případě, že chceme pochopit chování v co možná největším měřítku je třeba zkoumat subjektivní mentální procesy. Zabývá se tedy tím, co předchází behaviorální přístup záměrně opomíjel.⁶⁷

Biologický přístup – Zabývá se studiem neurofyzilogických procesů, jež jsou základem chování a prožívání. Tělo a mysl jsou považovány za neoddělitelný celek se zaměřením výzkumu zejména na mozek a nervovou soustavu, stojící v pozadí mnohých psychických jevů. Odpovídá na otázky jako jsou, které oblasti mozku se podílejí na učení, myšlení, pocitech, vnímání, chápání, anebo jaké části využíváme při poslechu hudby nebo řešení matematických příkladů apod. K zaznamenání tohoto pozorování využívá prostředky jako na příklad pozitronová emisní tomografie či funkční magnetická rezonance.⁶⁸

Fenomenologický přístup – Zaměřuje se tak na subjektivní zkušenost a osobní pohled jedince. Zkoumá lidské bytí a jeho smysl, prožívání, svědomí a jiné. Stává se tak protipólem behaviorálního a psychodynamického přístupu svým humanistickým a filozofickým zaměřením. Fenomenologický přístup je nedeterministický, pracuje s předpokladem volby jedince. Centrem lidské zkušenosti považuje vědomí.⁶⁹

Recidiva neboli opakovatelnost páchání protiprávního jednání byla dle empirických poznatků otázkou, již od počátků věku, ruku v ruce právě se

⁶⁶WIKISOFIA: *Behaviorismus* [online]. (2013). [cit. 2023-02-28]. ISSN 2336-5897. Dostupné z: <https://wikisofia.cz/wiki/Behaviorismus>

⁶⁷ PLHÁKOVÁ, Alena. Dějiny psychologie. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-0871-3, s. 227.

⁶⁸ ATKINSON, Rita L. Psychologie. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3, s. 10.

⁶⁹ ATKINSON, Rita L. Psychologie. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3, s. 19-20.

zavrženíhodným jednáním. Kdy bylo předmětem otázek zjištění způsobu páčání a jeho následné utajování. Opakovatelnost tedy existuje jako tendence v lidské činnosti a není tak dána jednoznačně jako podmínka. Samotné způsoby páčání jsou ovlivňovány determinujícími faktory a okolnostmi, pod kterými se způsob páčání individualizuje.⁷⁰

„Kriminalistický přístup k řešení problematiky způsobu páčání, tak jak byl prezentován před více než 25 lety a který nebyl kromě zmínění monografie Musila rozpracován, neodpovídá na počátku 21. století hlavním rysům kriminality ani prognózám jejího dalšího vývoje. Do problematiky způsobu páčání se nepromítá vzrůstající podíl pachatelů i obětí etnických a národnostních menšin, migrantů a cizinců vůbec.“⁷¹

Z výše uvedeného tvrzení autorky Hoffmanové vyplývá, že soudobé metody kriminalistiky je třeba modifikovat a upravit tak na poměry dnešní doby, včetně metodických a taktických postupů.

6.2. Narativní analýza jako taktická metoda kriminalistiky

Jedním z prostředků nově zavedených prostředků pro získávání poznatků a informací v kriminalistice může být právě narativní analýza. Přesto, že se nejedná z hlediska vědních disciplín o novinku, je stále opomíjeným a nedoceněným prostředkem, jak již bylo uvedeno v přechozích kapitolách této práce. Z hlediska narativu lze považovat za stěžejní objekt zkoumání konkrétní osoby, jejichž poznání a prožívání se dynamicky promítá na konkrétních informací, kterými utváří celý obraz události. Tímto způsobem lze získat kriminalisticky relevantní informace pro účely vyšetřování.

Přesto, že by se metoda dala nazvat “pouhým vyprávěním“, volí způsob analýzy a vyhodnocování získaných informací takovým způsobem, aby byla schopná utvořit komplexní příběh. Přičemž je třeba si říct, že vyprávění

⁷⁰ HOFMANOVÁ, Jiřina. Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele. Praha: Jaroslav Hofman, 2010. ISBN 978-80-904379-0-6, s. 27.

⁷¹ HOFMANOVÁ, Jiřina. Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele. Praha: Jaroslav Hofman, 2010. ISBN 978-80-904379-0-6, s. 31.

a prezentování informací je součástí každodenního života, včetně toho právního. Orgány činné v trestním řízení provádí každodenně nepřeberné množství úkonů související právě s šetřením a výslechy osob. Osvojení si specifických postupů v průběhu těchto úkonů, se tak stává pomyslnou modifikací každodenní rutiny.

Vzhledem k empirickému pojetí narativní analýzy lze mluvit ve vztahu k metodám výzkumu, převážně o kvalitativnímu výzkumu. Tedy lze je označit jako netestové. Tyto postupy jsou časově a pracovní náročnější a vyžadují schopnost vybrat z řady informací ty relevantní a s nimi dále pracovat. Nejsou pevně psychometricky podloženy, proto mají převážně kvalitativní charakter.⁷² Mezi tyto metody řadíme na příklad pozorování, rozhovor, dotazník, obsahová analýza, sémantický diferenciál, ale také například data ze sociálních sítí a jiné.⁷³

⁷² BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. Kapitoly z forenzní psychologie. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5, s. 346.

⁷³ FERJENČÍK, Ján. Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši. Vyd. 2. Přeložil Petr BAKALÁŘ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-815-9, s. 149-151.

7. Metody získávání dat

Výše uvedené metody získávání dat je třeba volit vždy dle individuálních požadavků a dle okolností jednotlivých vyšetřování, a to takovým způsobem, aby bylo efektivně dosaženo stanoveného výsledku (získání požadovaných informací). Z toho důvodu, není vyloučena libovolná kombinace metod, za účelem zjištění maximální množství relevantních informací nebo potvrzení validity a pravdivosti tvrzení.

7.1. Pozorování

Jedná se o jednu ze základních technik sběru dat. Sběr dat probíhá prakticky vnímáním nejen zkoumané osoby, ale i okolí kolem nás. Toto vnímání je proto vždy selektivní. Z tohoto důvodu je tato metoda přístupnějším lajkům, jejichž záběr sběru informací je ovšem omezen jejich schopnostmi, kdy nedochází ke kompletnímu sběru. Jinak řečeno lajk nepochytí pozorováním vše. Vědecké pozorování je taktéž selektivní, nicméně je již od prvopočátku plánovitě selektivní. Plán a systematický postup poté odlišuje vědecké pozorování od toho profesionálního. Na samotném začátku jsou kladeny dvě otázky, které tvoří základ pozorování. Co pozorovat? A jak pozorovat? Zodpovězením je jasné definování předmětu vědeckého pozorování. Mimo tohoto definování také slouží k udržení pozornosti a soustředění nad zadaným úkolem, jako pomyslný filtr relevantních informací.⁷⁴

Následné vymezení předmětu pozorování, zodpovězení otázky „co?“ pozorovat nemusí být snadné. Nejde zde o pouhé konstatování cíle, ale i o selekci jevů, okolností a skutečností celého narativu. S tímto dále souvisí tzv. výběr jednotek pozorování, tedy mírou detailu pozorování, rozhodnutím jak velký a komplexní bude akt, projev, čin, který zařadíme do různých kategorií. Míra detailů pozorování dokáže být velmi variabilní. Jednotkou pozorování může být drobný mikromotorický pohyb (zvednutí obočí, pokřivení úst, rozšíření zorniček)

⁷⁴ FERJENČÍK, Ján. Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši. Vyd. 2. Přeložil Petr BAKALÁŘ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-815-9, s. 151.

i složitá integrovaná série úkonů nebo vykonání komplexní činnosti. Z tohoto důvodu rozlišujeme dva přístupy, molekulární nebo molární přístup.⁷⁵

Molekulární přístup – Jedná se o výběr malých segmentů chování. Tyto se pozorování snadněji identifikují a definují, čímž je dosaženo větší přesnosti v pozorování. Například v případě výběru „sklopení hlavy“ jako segmentu, nebude mít ve většině případů pozorovatel problém segment identifikovat a následně ho kategorizovat. Takováto jednoznačná definice segmentu bude snadno identifikovatelná i dalšími tazateli, čímž je dosaženo z hlediska kategorizace větší shody. Ovšem je třeba myslet na skutečnost, že příliš velká detailizace může vést k zahlcení množstvím podrobností. Tato skutečnost poté vede k nárůstu možného úniku relevantních souvislostí mezi jevy.

Molární přístup – Volí opačný způsob. Nezaměřuje se na věci a události užším „mikroskopickým“ pohledem, ale vybírá kategorie pozorování, aby bylo do nich možné umístit komplexnější a rozsáhlejší jednotky pozorování. Jednotkou pozorování se tak nestává jednoduchý segment, ale celá série úkonů delšího rozsahu, vytvářející specifickou kvalitu na příklad „radí přátelům“. Pozorovateli tak umožňuje zachytit logiku komplexního chování ve složitějších situacích po delší dobu než molekulární přístup. Tímto klade, ale daleko větší nároky na pozorovatele, kterému nestačí pouhé zaznamenání segmentu. Pozorovatel tak musí posuzovat, vyhodnocovat, ale hlavně interpretovat získané informace a poznatky, aby je byl schopen správně kategorizovat.⁷⁶

Podle Hendla lze pozorování obecně nazvat sledováním a zaznamenáním vybraného okolí za použití všech pěti smyslů: pohledem, hmatem, sluchem, citěním a ochutnáváním.⁷⁷ Dále Hendl zmiňuje stejně jako Ferjenčík, že je třeba systematického postupu v rámci aplikaci metod. Vyzdvihuje mimo jiné strukturované pozorování, ve kterém vidí výhodu generujících dat, která jsou spolehlivější a lze je při vhodném uspořádání zobecnit. Aby toto pravidlo platilo je

⁷⁵ FERJENČÍK, Ján. Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši. Vyd. 2. Přeložil Petr BAKALÁŘ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-815-9, s. 152-153.

⁷⁶ FERJENČÍK, Ján. Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši. Vyd. 2. Přeložil Petr BAKALÁŘ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-815-9, s. 153.

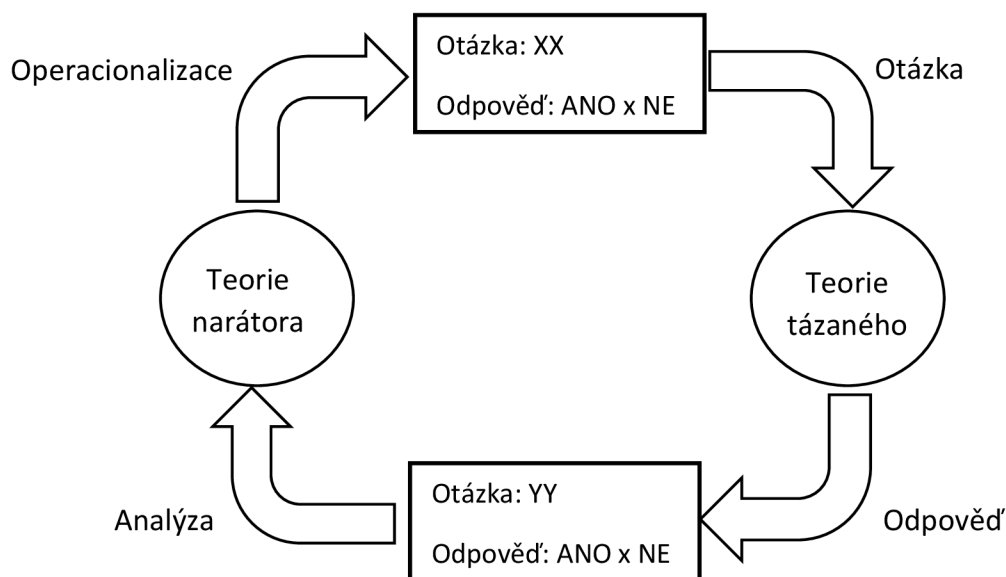
⁷⁷ HENDL, Jan a Jiří REMR. Metody výzkumu a evaluace. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1, s. 121.

třeba získané data zaznamenávat, tyto následně jde srovnávat s dalšími informacemi získané stejnou metodou.⁷⁸

7.2. Rozhovor

Z hlediska kvalitativního dotazování tvoří vyprávění, dotazování a získávání odpovědí jednu z hlavních metod sběru dat v empirickém výzkumu. Obecně do něj lze zahrnout různé typy rozhovorů, dotazníků, škál a testů, které se využívají jak jednotlivě, tak v libovolných kombinacích s dalšími metodami dle potřeby sledovaného úkolu. Na příklad v případě uchazeče o pracovní pozici bude požadováno vyplnění testového dotazníku, následně veden strukturovaný rozhovor za účelem získání dalších informací, během, kterého je využita metoda pozorování reakcí uchazeče. Jednalo by se tedy o využití dvou metod rozhovoru a zároveň pozorování. Můžeme tak v zásadě rozlišit dva typy dotazníků, strukturální standardizované dotazování (obr.2) a kvalitativní nestandardizované dotazování (obr.3).⁷⁹

Obr. 2 – Strukturální standardizované dotazování⁸⁰:

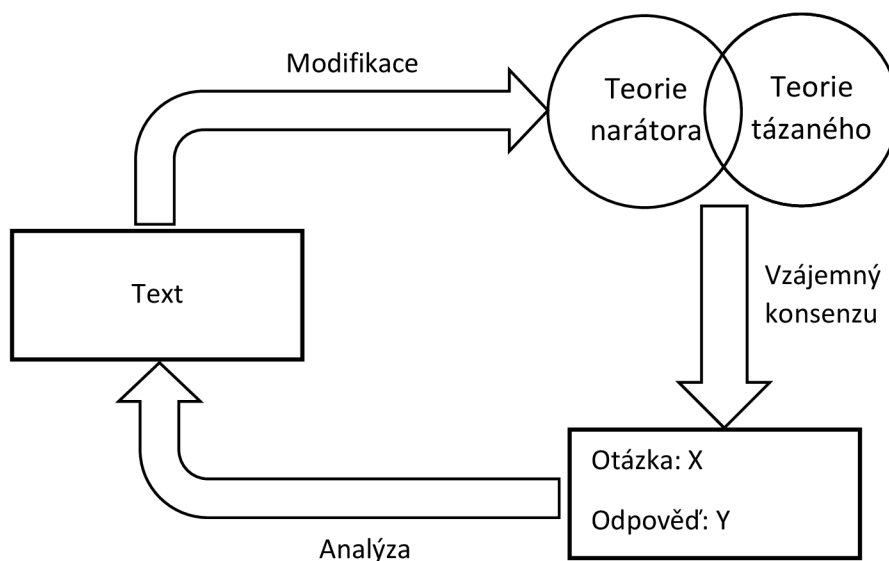

⁷⁸ HENDL, Jan a Jiří REMR. Metody výzkumu a evaluace. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1, s. 121.

⁷⁹ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 164-165.

⁸⁰ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 165.

Obr. 3 – kvalitativní nestandardizované dotazování⁸¹:

Výše uvedené obrázky schematicky znázorňují rozdíly mezi kvantitativním dotazováním (obr. 2) a kvalitativním (obr. 3). Obrázek 2 znázorňuje tok informací v průběhu kvantitativního dotazování. Jeho úkolem je vytvořit jednoduchý parametr s jednoznačnou odpovědí, která pak v rámci více respondentů bude lehce porovnatelná mezi sebou navzájem. Jeho velkou výhodou je získání velkého množství odpovědí od více osob. Další výhodou je poměrně plynulý průběh na základě jednoznačně dané struktury. Na druhou stranu diagram na obrázku 3, ukazuje utváření procesu v kvalitativním procesu. Proces sběru dat má vytvořit stav, kdy se teoretický rámec narátora překrývá s respondentem a dává tak prostor pro daleko širší odpovědi a dotazování, výstupní informace jsou přirozeně obsáhlejší. Nelze tedy předpokládat předem připravení odpovědi. Další výhodou kvalitativního dotazování je možnost dotazovat se na porozumění otázky, vyjevení zcela subjektivních názorů a pohledů, možnost samostatně navrhovaných souvislostí a otázek ze strany respondenta, přímá reakce narátora na respondenta a další.⁸²

⁸¹ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 165.

⁸² HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 165-166.

Jak již bylo popsáno z hlediska uplatnění postupů orgánů činných v trestním řízení v průběhu jednotlivých fází trestního řízení se jeví jako nejvíce využitelná právě kvalitativní metoda získávání informací, představíme si, alespoň nějaké základní techniky kvalitativního dokazování.

7.2.1. Kvalitativní rozhovor

„Není nutné zdůrazňovat, že vedení kvalitativního rozhovoru je uměním i vědou zároveň. Vyžaduje dovednost, citlivost, koncentraci, interpersonální porozumění a disciplínu. Je obvykle třeba učinit řadu rozhodnutí ohledně obsahu otázek, jejich formy i pořadí. Dále se musí uvážit možná délka rozhovoru. Tyto problémy se vyjasňují buď před interview, nebo až v jeho průběhu v závislosti na typu rozhovoru.“⁸³

Velice důležitý je začátek a konec rozhovoru. Na začátku je třeba navázat „vztah“ s respondentem, zbourat pomyslné psychické bariery a zajistit souhlas s dokumentací výzkumu. Dokumentace by měla probíhat od samého začátku (video, audio). Závěrem je třeba tento rozhovor zakončit a rozloučit se, nejedná se pouze o samotný sběr, ale i potencionální intervenci a nabídnutí případného doplnění informací.

Patton poté ve svém díle uvádí, že v zásadě existuje pouze šest typů otázek, které se promítají v minulosti, přítomnosti a budoucnosti, viz. tab. č. 2.

⁸³ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 166.

tab. č. 2 – typy otázek se zaměřením v čase:⁸⁴

Otázky	Minulost	Přítomnost	Budoucnost
O zkušenostech chování			
O názorech a hodnotách			
O pocitech			
O znalostech			
O vnímání			
Demografické a kontextové			

Nejsnadnější odpovědi budou od respondenta na otázky přítomnosti, proto by s nimi měl narátor začínat. Naopak tomu bude u otázek o budoucnosti, kde lze hovořit pouze o domněnkách a nedají se považovat za spolehlivé, ale dokážou reflektovat názor respondenta, čímž lze získat další relevantní informace.⁸⁵

Otázky vztahující se ke zkušenostem nebo chování: Jejich obsahem jsou aktivity respondenta. Mají za cíl zjistit co by narátor vyznamenal v případě nepřetržité přítomnosti sledované osoby. Otázky lze formulovat například: *Kdybych byl neustále pohromadě s respondentem, co bych pozoroval, že dělá? Co vše se jí přihodilo?*

Otázky vztahující se k názorům: Jejich smyslem je pochopit orientační a kognitivní procesy respondenta. Smyslem je najít odpověď na otázky co si osoby myslí o svém okolí a jaké mají záměry, touhy a hodnoty. Standardní otázky typu: *Jaký je Váš názor? Co si Myslíte? Jaký máte názor?*

Otázky vztahující se k pocitům: Jedná se o otázky cílené k poznání reakcí lidí na jejich zkušenosti a prožitky. Tyto reakce bývají plné emocí a jsou subjektivně zabarvené. Důležitou součástí otázek směřujících k pocitům je rozlišovat mezi názory a citovými projevy. Typickou otázkou je: *Jak se cítíte? Bojíte se?*

⁸⁴ PATTON, MICHAEL QUINN. *Qualitative Evaluation Methods*. NINTH PRINTING, 1988 ISBN 0803913958. Dostupné také z: <https://gwern.net/doc/sociology/1980-patton-qualitativeevaluationmethods.pdf>, s. 210

⁸⁵ PATTON, MICHAEL QUINN. *Qualitative Evaluation Methods*. NINTH PRINTING, 1988 ISBN 0803913958. Dostupné také z: <https://gwern.net/doc/sociology/1980-patton-qualitativeevaluationmethods.pdf>, s. 210.

Otázky vztahující se ke znalostem: Odpovědí by mělo být zjištění vědomostí, tedy toho, co respondent zná. Pracuje se s předpokladem, všeobecně známých věcí, jedná se tedy o pouhé konstatování fakt k případu, nikoli o emoce a názory.

Otázky vztahující se k vnímání: Smyslem je zjistit co respondent vnímal, tedy co slyšel a viděl. Jedná se o otázky typu: *Co jste v ten okamžik slyšel? Řekl Vám pachatel něco?*

Otázky demografické a kontextové: Rutinní otázky identifikačního charakteru jedince, jako na příklad věk, vzdělání, profese, majetkové poměry.⁸⁶

Jak Petton tak Hendl poukazuje na skutečnost, že neexistují pevná pravidla pro řazení otázek. Vždy se jedná o individuální přístup k jednotlivým respondentům, přičemž by mělo být vždy přihlídnuto k jejich procesnímu postavení. Oběť vyžaduje s ohledem na příklad na způsobené trauma, jiný přístup, obdobně to může být u pachatele (narkoman, sociálně patologické jevy apod.). Lze, ale všeobecně říct, že prvotní fází bývá navázání „vztahu“ s respondentem, následováno poučením o tom, co bude následovat. Dále je třeba začít zejména nekonfliktními a všeobecnými otázkami a následně přistupovat k těm komplikovanějším a konfliktním. Stejně tak tomu bývá o časové osy, zpravidla se kladou otázky na přítomnost a až posléze na minulost nebo budoucnost. Každou získanou informaci je třeba zařadit o pomyslné časové osy příběhu, jehož prázdná místa v době události, lze průběžně doplňovat. Zároveň je třeba pamatovat na to, že je třeba udržovat pozornost a vnímání respondenta, taktéž, ale osoby narátora. U emočně a časově náročnějších případů, je třeba myslet na pauzy, ale zároveň nepřerušit kontinuitu rozhovoru.⁸⁷

K úspěšnému vedení rozhovoru mohou napomoci následující zásady:

- Důkladná příprava.
- Stanovení cíle.

⁸⁶ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 168.

⁸⁷ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 168-170.

- Vytvoření prostoru pro respondenta, umožnění vyjadřování jeho přirozeným způsobem.
- Navázání vztahu a důvěry s ohledem na pohlaví, věk, sociální skupinu, kulturní odlišnosti, etnikum a další.
- Myslet, že otázky rozhovoru nejsou totožně s výzkumnými otázkami.
- Formulování jasných otázek, pochopitelné pro respondenta.
- Klást vždy pouze jednu otázku.
- Otázky průběžně prokládat otázkami sondážními.
- Respondent je seznámen, jaké informace sbíráme, proč jsou důležité a jak bude rozhovor probíhat.
- Pozorně naslouchat, vnímat a dávat dostatečný čas respondentovi na odpověď.
- Zachováváme neutrální postoj k získaným informacím a poznatkům.
- Sledovat reakce respondenta a jeho ovlivnění otázkami.
- Zohledňujeme časové možnosti.
- Nezapomínáme monitorovat sami sebe, sebereflexe a sebekritika.
- Po rozhovoru kontrolujeme své poznámky a získané informace, jejich kvalitu a úplnost.⁸⁸

Výše uvedené zásady nelze považovat za zcela kompletní, ale spíše jako kostru základu, kterou Hendl ve své práci uvádí.⁸⁹ Z hlediska samotného úkonu, lze třeba udělat řádnou přípravu. Získání maximum informací k dané události a podle konkrétních okolností (události, informací o oběti nebo pachateli) stanovit cíl, který bude dále rozvíjen. Jedná se tedy o komplexní systematické získávání informací. V jehož průběhu musí narátor reflektovat jeho přirozený vývoj a ten dále

⁸⁸ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 172.

⁸⁹ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 172.

dokumentovat a analyzovat. Z tohoto důvodu lze považovat každý rozhovor za individuální. Podle přístupu k rozhovoru lze dále rozlišovat několik jeho typů.

7.2.2. Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami

Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami je složen z řady systematicky formulovaných otázek. Je využíván v případě většího množství respondentů, kde jsou jednoznačně definované otázky způsobem, jak redukovat v jednotlivých rozhovorech výrazné strukturované odlišnosti. Má za úkol maximálně minimalizovat vliv narátora na kvalitu rozhovoru. Struktura získaných informací je dána předem definovanými otázkami, ty jsou tak snáze identifikovatelné a následně analyzovatelné. Další výhodou je snadná komparace rozdílů o jednotlivých respondentů. Ovšem zásadní nevýhodou bývá omezené pole získávání informací, které se zaměřuje pouze na okruh již zmiňovaných nedefinovaných otázek. Nebere v potaz individuální rozdíly a okolnosti. Častokrát je využíván jako doplněk na začátku nebo konci intervenčního programu, kdy není mnoho času se respondentovi věnovat individuálně nebo pokud není možnost rozhovor opakovat.⁹⁰

7.2.3. Neformální rozhovor

Pro laika jedna z nejběžnějších forem, z hlediska výzkumu má ovšem svá specifika. Neformální rozhovor se zakládá na spontánně generovaných otázkách v průběhu přirozené interakce (na příklad podání vysvětlení na místě činu). Respondent si při tom nemusí uvědomovat, že se jedná o explorační rozhovor. Získaná data jsou hodně individuální, případ od případu. Lze využívat metody opakování neformálního rozhovoru jedním nebo více narátory a následně získané informace a poznatky komparovat a vytvářet tak předpoklad otázek pro další směřování rozhovoru. Narátor tak může téma rozhovoru dále rozvíjet a větvit nebo hledat jiný směr relevantní k prověřované události. Interpretace získaných

⁹⁰ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 173-174.

informací je v případě každého narátora individuální dle jejich zkušeností a schopností.⁹¹

„Síla neformálního rozhovoru spočívá v tom, že zohledňuje individuální rozdíly a změny situace. Otázky mohou být individualizovány, aby se dosáhlo hloubkové komunikace a využilo se prostředí a situace a aby se posílila konkrétnost a bezprostřednost rozhovoru. Slabinou neformálního rozhovoru je to, že získání daného množství požadovaných informací trvá delší dobu. Kvalita informací také velmi závisí na schopnosti tazatele vést takový rozhovor. Ani srovnání dat rozhovorů není jednoduché, protože struktura jednotlivých rozhovorů se liší. Analýze vzniklého textu rozhovoru musí výzkumník věnovat hodně času, aby našel a utřídil jednotlivé typy informací.“⁹²

7.2.4. Narativní rozhovor

Myšlenkou pro aplikaci narativního rozhovoru je pochybnost o získávání relevantních informací prostřednictvím otázky a odpovědi. V rámci aplikace této metody není respondent dotazován standardizovanými předem připravenými otázkami, ale je nasměrován ke spontánnímu vyprávění. Tímto způsobem je získáváno širší spektrum informací. Vychází z hypotézy, že existují subjektivní významové struktury o konkrétních událostech, které lze zjistit v průběhu vyprávění, a které se při cíleném dotazování naopak neprojeví. Samotný rozhovor lze poté rozdělit do čtyřech fází: stimulace, vyprávění, kladení otázek pro vyjasnění nejasností, zobecňující otázky.⁹³

V rámci této konkrétní metody lze říct, že po hlavní části, kdy respondent spontánně vypráví, je velice důležitá dotazovací fáze. V této klade narátor tzv. internální a externální narativní otázky. Internální se zabývají obsahem spontánního vyprávění. Externální se naopak zabývají tématy, která nebyla

⁹¹ HENDL, Jan a Jiří REMR. Metody výzkumu a evaluace. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1, s. 84.

⁹² HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 175.

⁹³ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 176.

zmíněna, ale jsou obsahem zadání (jedná se o informace, které chceme získat nebo potvrdit). Otázky lze rozdělit do jednotlivých skupin, jako na příklad:⁹⁴

1. Otázky o fázi života: *Můžete mi vyprávět o vašem pobytu v hotelu, poprosím od začátku do konce? Můžete mi vyprávět o soužití s Vaší ženou, od doby, kdy jste se potkaly, až do událostí včerejšího dne? Můžete mi říct více o době kdy jste... ?*
2. Otázky o určitém tématu: *Můžete mi vyprávět o sousedovi? Od té doby, co se přistěhoval?*
3. Otázky ke specifické, již zmíněné situaci: *Zmínil jste před chvílí, že jste byl přítomen události X, můžete mi popsat podrobně co se stalo?*
4. Prozkoumání vyprávění pro vyjasnění argumentace: *Můžeme se vrátit k situaci, kdy jste byl osloven? Můžeme se vrátit k událostem, kdy se partner choval agresivně?*
5. Otázky ke zkušenostem někoho jiného nebo přenesené vědomosti: *Můžete si vzpomenou na okamžik, kdy Vám někdo popisoval, co se stalo?*⁹⁵

Bylo by možné tvrdit, že samotné otázky narušují proces spontánního vyprávění, ale je důležité zmínit, že k pokládání otázek narátorem by mělo docházet, až skutečně ve chvíli, kdy hlavní fáze vyprávění (spontánního) bude u konce a nenarušovat tak její proces. Zároveň je jedná o možnost směřovat narativní rozhovor směrem, který narátor zamýšlí a regulovat tak celý proces.

7.2.5. Fenomenologický rozhovor

Jedná se o další variantu rozhovoru zaměřeného na historii života respondenta, na něhož klade požadavek na konstrukci a přidávání významu svému jednání v konkrétních situacích. Celý proces má tři části:

⁹⁴ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 176-177.

⁹⁵ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 177.

- První rozhovor: Je zaměřený na historii života respondenta. Zjišťuje se kontext jeho zkušenosti. Cílem narátora je tyto zkušenosti dát do kontextu daného tématu a zjistit o respondentovi co nejvíce informací. Často jsou využívány otázky typu *Jak?* než *Proč?* Základní otázka může být pak formulováno například: *Jak k té události došlo?*
- Druhý rozhovor: Zaměřuje se na konkrétní detaily zkušeností. Rekonstruuje se ve vztahu k danému tématu. Úkolem je získat informace ze současnosti a minulosti respondenta, detailněji. Otázky poté mohou mít tvar: *Vyprávějte mi o té události? Popište svoji zkušenost jako...?*
- Třetí rozhovor: Žádáme respondenta, aby vzal v úvahu svoji zkušenost a zážitek. Cílem je vysvětlit rozumový a citový vztah, na příklad mezi rodinou. Otázky lze poté formulovat následovně: *Jaký smysl má Váš život jako...? Kam směřujete?*⁹⁶

Všechny tři rozhovory mezi sebou fungují jako vzájemná kontrola konzistence. Jedná se o časově náročnější metody, kdy se doporučuje mezi jednotlivými rozhovory rozestup tři až sedm dnů. Průběžně se snažíme doplnit podrobnosti a klást inspekční otázky. Snahou narátora je přimět respondenta ke konstruování (*Co se stalo?*), a ne vzpomínání (*Na co si vzpomínáte, že se stalo?*).⁹⁷

7.2.6. Skupinová diskuse a vyprávění

Je jednou z variant v případě výzkumu s větším množstvím respondentů, nebo v případě práce se skupinou osob konkrétních parametrů.

„Rozhovor znamená sběr dat od jedné osoby. Přitom je možné se soustředit na subjektivní významové struktury jedince. Mnoho názorů a postojů se však váže na sociální vztahy, proto je lepší příslušná data zjišťovat v sociální situaci, tedy ve skupině. Zkušenosti ukazují, že při dobře vedené skupinové diskusi se uvolňují racionalizační schémata a psychické zábrany a diskutující snadněji odhalují své

⁹⁶ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 180.

⁹⁷ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 181.

postoje a způsoby jednání, své myšlení a pocity v běžném životě. Subjektivní významové struktury vznikají v sociální interakci. Skupinová diskuse je proto vhodná pro odhalení obsahů veřejného mínění a kolektivních postojů.“⁹⁸

Jedním z prvních úkolů aplikace této metody je sestavení samotné skupiny. Tato může vzniknout přirozeně nebo umělou cestou na základě konkrétních parametrů a kritérií vyplívajících ze zadání cíle výzkumu. Například lze podpořit dynamiku skupiny jejím složením z osob, u kterých lze předpokládat názorové protiklady. Tímto způsobem lze získávat konstruktivní poznatky o jednotlivých respondentů. Ovšem tato metoda bývá náročná pro narátora, který jako mediátor musí danou situaci držet pevně v rukou.⁹⁹ Dále je nutné zmínit osvědčený strukturovaný postup fází, který lze vyjádřit v tabulce následovně:

tab. č. 3 – fáze návrhu skupinové diskuse:¹⁰⁰

Fáze	Akce
Příprava	<ol style="list-style-type: none"> 1. Telefonické potvrzení účasti (24. hod. před). 2. Zajištění občerstvení, záznamového zařízení, jmenovek. 3. Kontrola záznamového zařízení (test).
Organizace	<ol style="list-style-type: none"> 1. Příchod s dostatečným předstihem (30 minut). 2. Uspořádání místnosti, kopie s informovaným souhlasem a dalšího materiálu (souhlas s pořizováním záznamu atp.).
Uvítání	<ol style="list-style-type: none"> 1. Osobní představení moderátora každému z přichozích. 2. Lehká konverzace, zvláště pokud se osoby neznají. 3. 15-20 minut nechat prostor k seznámení s prostředím. 4. Rozdání jmenovek, případně pseudonymů.
Začátek	<ol style="list-style-type: none"> 1. Moderátor uvede problém, svou roli, upozomí na záznamové zařízení. 2. Rozdá informovaný souhlas. 3. Zapsání zasedacího pořádku, zapnutí záznamu.
Základní pravidla	<p>Moderátor popíše základní pravidla:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vždy mluví pouze jeden. 2. Nejde o špatné nebo dobré odpovědi. Všechno je zajímavé. 3. Je vhodné i nesouhlasit, každý může mít názor.
Základní témata	<ol style="list-style-type: none"> 1. Moderátor začíná s otázkou pro uvolnění, následuje přechodová otázka, klíčové otázky a shrnující otázky.

⁹⁸ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 182.

⁹⁹ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 182.

¹⁰⁰ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 183.

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Je průběžně zaznamenáváno, kdo mluví. 3. Moderátor sleduje dodržování návodu.
Osobní data	<ol style="list-style-type: none"> 1. Moderátor rozdává dotazníky pro osobní data s příslušným komentářem.
Závěr	<ol style="list-style-type: none"> 1. Moderátor shrne hlavní body a diskuse otázkou, zda chce ještě někdo něco dodat. 2. Moderátor děkuje za účast

Nevýhodou skupinové diskuse je, že vývoj dynamiky lze ovlivnit, ale ne plně kontrolovat. Dalším negativum lze považovat případné nezapojení některých členů do rozhovoru. V průběhu diskuse jednoznačně vyčnívají dominantní osoby, a naopak submisivní povahy jsou častokrát upozaděni a neprojeví svůj názor, čímž může být do jisté míry ovlivněn výsledek výzkumné metody. Dále je třeba myslet na skutečnost, že samotné uspořádání je časově, ale hlavně organizačně velmi náročné. Čím více osob je do výzkumu zapojen tím složitější a náročnější bude sladit rozvrh všech a zajistit tak jejich přítomnost. Z tohoto důvodu je často dávána přednost individuálnímu rozhovoru.¹⁰¹

7.3. Non verbální projev

Jinak také anglicky nazývaný "*Body language*", u nás označován jako řeč těla, lze označit souhrn informací, které lze vyčíst z postojů, gest a mimických projevů jednotlivých osob a je tak součástí neverbální komunikace.¹⁰² Problematice se z vědních disciplín věnuje jak psychologie, tak třeba například etologie. Přestože se jedná o disciplínu, kterou lze označovat za samostatný vědní obor, který by si zasloužil obsáhlejší popis. Je třeba ho zmínit jako jeden z faktorů, který může mít z hlediska získávání informací, právě nositelem těchto informací a poznatků, které mohou mít zásadní vliv na význam celé výpovědi.

¹⁰¹ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, s. 183.

¹⁰² VESELOVSKÝ, Martin: *Poznám, když lžete, při pozorování vydržím i pět minut nemrkat, tvrdí expert na čtení emocí*, (2015). Aktuálně.cz [online]. Economia, a.s.[cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/poznam-kdyz-lzete-pri-pozorovani-vydrzim-i-pet-minut-nemrkat/r~ad3bffd078dc11e5b3730025900fea04/>

Základ řeči těla se opírá o předpoklad, že každá lidská reakce a prožívání je pozorovatelné, a tedy i identifikovatelné na každém jednotlivci, který na základě těchto podmětů reaguje, aniž by si tuto skutečnost uvědomoval. Jedná se o předpoklad, že projev emocí a postoju je u všech osob stejný. Stres, nervozita, vztek, smutek, styl posedu, sklonu hlavy, jednotlivá gesta, podle této teorie by měly být vždy rozpoznatelné, bez ohledu na zkoumanou osobu. Z tohoto důvodu je velmi náročné osvojit si schopnost řeč těla rozpoznávat. Je třeba nastudovat jednotlivé postoje, gesta, fyziologické projevy těla a jejich význam. Zároveň je potřeby získat dostatek zkušeností, aby výzkumník byl schopen tyto projevy identifikovat a určit jejich význam. S tímto souvisí značně vyvinutí smyslu vnímání a pozorování, a přesto vše bez přirozeně vrozených vloh jako je empatie a porozumění nemusí jít o snadnou úlohu.

Ovšem v případě osvojení těchto technik lze například rozpoznat sympatie jednotlivých osob, jak využít gest a postoje k navázání vztahu a důvěry s respondenty nebo jak rozpoznat u konkrétní osoby rozpor, ve chvíli, kdy vámi verbálně souhlasí, ale jeho non verbální projev (řeč těla), ukazuje jeho nesouhlas nebo nejistotu. Tyto informace mohou být v průběhu rozhovoru a narativní analýzy zásadním faktorem, kterým lze převrátit pomyslné miský vah na stranu narátora.

Zkoumání řeči těla a práce s gesty se zabývá mnoho odborníků, kteří svoje postřehy aplikují nejen v psychologii, ale i v profesní a každodenním osobním životě. Jedním z nich je i kolektiv autorů Tziana Bruno a Gregor Adamczyk, kteří ve své knize popisují, jak svou řečí těla působíme na osoby kolem nás. Jakým způsobem lze nahlédnout do myšlenek druhých osob, na základě jejich řeči těla. Nebo jakým způsobem můžeme pomocí držení těla, gest a mimiky ovlivnit svůj protějšek a vycházet s různými typy lidí. Jedná se převážně o nevědecké dílo, které je ovšem obohaceno o fotografie, rady a praktické příklady, které lze aplikovat prakticky při každém kontaktu s další osobou.¹⁰³

O poznání zajímavější z hlediska vyšetřování a získávání kriminalisticky relevantních informací od osob je poté výzkum bývalého agenta FBI J. Navarry,

¹⁰³ BRUNO, Tiziana a Gregor ADAMCZYK. Řeč těla: jak rozumět signálům řeči těla a cíleně je používat. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4592-3.

který v úřadu působil jako expert na neverbální komunikaci. Ve své knize kategoricky rozděluje gesta podle jednotlivých částí těla (hlava, oči, ústa, brada, ramena, paže...). V těchto kategoriích vede seznam pozorovatelných gest, včetně popisu jejich významu. V rámci těchto gest zohledňuje například i pohlaví zkoumané osoby. Jedná se o poměrně obsáhlý seznam, který lze používat například jako mimo technická pomůcka pro narátora provádějícího výzkum.¹⁰⁴

Ovšem pokud se v kruzích odborné veřejnosti hovoří o neverbální komunikaci, je opakovaně skloňováno jméno Paul Ekman. V současné době je profesorem psychologie na lékařské fakultě Kalifornské univerzity v San Franciscu. Ekman se specializuje na problematiku neverbálního projevu, chování a komunikace, zejména na mimické a fyziologické projevy emocí a také na lež v mezilidských vztazích. Za své úsilí byl mnohokrát oceněn, jeho celoživotním dílem je práce odhalování tzv. mikro výrazů v lidské tváři. Spolu s W. Friesenem vyvinul v sedmdesátých letech software pro měření výrazů lidské tváře tzv. kódovací systém mimiky tváře (FACS), který je hojně využíván po celém světě. Často působí jako konzultant pro vládní a soudní instituce, jako expert na mimiku výrazů.¹⁰⁵

7.4. Faktory ovlivňující způsob získávání informací

Přes velké množství metod a přístupů výzkumu je nutno zmínit, že se vždy najdou faktory mající vliv na proces získávání informací, které jsou společné pro všechny. Přesto, že objektivně nelze uvést všechny, následný seznam je pouze výčet těch nejzávažnějších:

- Aktuální fyzický stav: Zdravotní komplikace, únava, vyčerpání a další fyzické faktory mohou negativně ovlivnit vnímání a závažným způsobem zkreslit získání informací. Lze také hovořit o negativním vlivu v případě onemocnění, užívání léků, alkoholu, omamných a psychotropních látek.

¹⁰⁴ NAVARRO, Joe. Tajemství řeči těla: gesta, která prozradí více než slova. Přeložil Lenka VLČKOVÁ. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2477-0.

¹⁰⁵ EKMAN, Paul. Odhalené emoce: naučte se rozpoznávat výrazy tváře a pocity druhých. Přeložil Eva NEVRLÁ. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2015. Pod povrchem. ISBN 978-80-87270-81-3, s. 327.

- Subjektivní vnímání děje a vztah k události: Subjektivní vnímání zúčastněných osob s přímými vazbami například na pachatele nebo oběť značným způsobem ovlivňují vnímání vzniklé situace. Například vnímání gest a postoje, které by běžný člověk vnímal jako obrané může tato zaujatá osoba vnímat jako agresi.
- Pozornost: Nedostatečná pozornost má vliv jak na získané informace, tak na jejich reprodukci. Předmětem výpovědi bývají často situace, kterých se vyslychané osoby přímo neúčastnily, například projížděli kolem. V těchto případech často nevěnují pozornost detailům děje kolem, čímž je ovlivněn i výsledek získaných informací. Vnímání probíhá méně spolehlivě a přesně než cílené pozorování v případě například svědka, který je přímo u jednání. Zaměření pozornosti závisí na zájmech, motivaci a hodnotách konkrétních osob.
- City a emoce: Jsou odrazem subjektivního vnímání jednotlivých osob k dané situaci. Subjektivní vnímání události (silné emoce jako hněv, strach, radost, úlek, apod.) zkreslují vnímání události. Je vědecky dokázáno, že situace, do kterých je zapojeno silné prožívání strachu a stresu, zabraňují širšímu vnímání a svědek si vybavuje méně detailů, přesto, že se děje například fyzicky účastnil. Například oběť si nevybaví oblečení osoby pachatele, která jí napadla. Oběť znásilnění si nepamatuje výhružky pachatele apod.
- Očekávání: Ovlivňuje vnímání svého okolí. Osoby častokrát hodnotí své okolí na základě domněnek a vidí to co sami chtějí vidět. Další faktor mají si vliv na očekávání jsou předsudky. Například s ohledem na etniku pachatele nebo poškozeného utvoří teorii, že zlodějem musí být černoš, přičemž toto tvrzení uvádí pouze na základě vlastní špatné zkušenosti, nikoli, proto, že tuto osobu osobně viděl krást.
- Motivace: Již jsme jednou zmiňovali v kapitolách výše, že v případě výpovědi svědků, je třeba provádět vyhodnocení jejich motivace k výpovědi. Například osobní nebo příbuzenský vztah s pachatelem

značně ovlivní způsob prezentování informací a lze očekávat, že budou interpretovány ve prospěch pachatele.

- Profesionální zaměření: Je třeba rozlišovat znalosti vypovídajících osob. O způsobeném zranění bude rozdílně vypovídat svědek, který je povoláním zdravotní sestra od pokladní. Stejná událost tak může být popisována několika způsoby s ohledem na zastávanou profesi a zkušenost jednotlivých svědků.
- Psychické poruchy: Obecně vzato i od osoby se sníženým intelektem nebo osoby s omezenými právy v důsledku psychických onemocnění mohou podávat svědeckou výpověď. Jejich vnímání a reprodukce těchto událostí bude ovlivněna jejich handicapem.¹⁰⁶

7.5. Analýza, vyhodnocení a práce se získanými informacemi

Po získání informací od jejich nositele nastává zlomová fáze a tou je analýza, vyhodnocení a práce s těmito získanými informacemi. V řadě případů výzkumů lze považovat získané informace bez učiněných závěrů za neupotřebitelné. Nashromážděné poznatky a informace je třeba analyzovat, posuzovat jejich hodnotu jak jednotlivě, tak v širším kontextu. V rámci analýzy dat v sociologickém výzkumu Kelinger uvádí, že „vědecký výzkum je systematické, kontrolované, empirické a kritické zkoumání hypotetických výroků o předpokládaných vztazích mezi přirozenými jevy.“¹⁰⁷

Podle Remra je úkolem analýzy dat redukce, organizace, syntéza a sumarizace informací, jejímž cílem je dát výsledkům význam a provádět úvahy podpořené zaznamenanými poznatky. Výsledkem výzkumu by tedy měl být závěr, zohledňující stanovené cíle a hypotézy na počátku výzkumu. Ovšem také poukazuje na skutečnost, že k analýze a vyhodnocování dat nedochází pouze

¹⁰⁶ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. Kapitoly z forenzní psychologie. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5, s. 163-164.

¹⁰⁷ KERLINGER, Fred N.: *Draft report of the APA Committee on Ethical Standards in Psychological Research: A critical reaction.. American Psychologist*, (1972). 27 (9), s. 894–896. [cit. 2023-03-10]. Dostupné online z: <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2Fh0038038>

v závěru výzkumu, ale v průběhu celého procesu získávání relevantních informací.¹⁰⁸ Tato skutečnost koresponduje například s metodou získávání dat pomocí rozhovoru, jak bylo popsáno výše v kapitole 7.2.

Individuální přístup k analýze dat jednotlivých výzkumů se liší podle metody získávání dat. V kvalitativním výzkumu vychází převážně z nestrukturovaných dat získaných prostřednictvím pozorování a rozhovoru. Do následné analýzy se poté zapojují další poznatky a informace, jako jsou například poznatky policejního orgánů, šetření a zprávy úřadů nebo policie, zdravotní dokumentace, videozáznamy z místa události, fotografie a jiné. Obohacení analýzy o tyto informace z vnějšího prostředí mimo výzkum poté utvářejí relevantnější závěr v kontextu všech zjištění.¹⁰⁹

¹⁰⁸ HENDL, Jan a Jiří REMR. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1, s. 215.

¹⁰⁹ HENDL, Jan a Jiří REMR. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1, s. 215-219.

8. Systém “ARA“¹¹⁰

V kapitole číslo 5. je popsán současný stav orgánů činných v trestním řízení z hlediska získávání kriminalisticky relevantních informací, důkazních prostředků a práci s informacemi jako celku. Z výčtu metod a forem kvalitativního výzkumu výše, lze hovořit, že jisté prvky v průběhu vyšetřování a dalších fází trestního řízení jsou, alespoň částečně využívány (pomineme-li soudně znaleckou činnost specialistů z oboru). Získávání informací funguje, jak je uvedeno výše, na principu plnění úkolů za pomoci metodiky a kriminalistické taktiky, dá se říct na základě povinnosti. Tedy jeho smysl je naplnění obligatorních podmínek trestního řízení a přesto, že smyslem trestního řízení není výzkum (zisk informací), ale náprava porušení společenských a právních norem. Měl by se zabývat získáváním informací v hlubším slova smyslu. Tento způsob myšlení do budoucna umožňuje flexibilnější úvahu nad samotným kriminálním chováním, ale také pochopení jednotlivých pochodů zúčastněných osob, obnově stavu před spácháním trestného činu a efektivnějšímu vedení trestního řízení. V případě pochopení komplexního obrazu páchaní protiprávního jednání, získáním všech relevantních informací, může vést k určení standartu, který může tvořit pomyslnou hodnotu v případě jejich posuzování mezi sebou a tím standardizovat například výši trestu u konkrétních případů. Lze tak snížit propady mezi tresty jednotlivých soudů a odstranit nebo alespoň minimalizovat přežitek „okresního práva“.

V současné době je systém vzdělávání orgánů činných v trestním řízení nastaven na základě seznamování s novelizací jednotlivých právních norem. Aplikace nových postupů na základě konkrétních judikátů, rozhodnutí soudů, interních aktů řízení a závazných pokynů a je spíše v řešení komplikací, které v průběhu předešlých trestních řízení vyšly najevo. Specializované kurzy a kvalifikační školení jsou poté zaměřeny na konkrétní osoby plnící specifickou činnost v organizační struktuře. Ovšem nelze hovořit o plošném pokrytí dané

¹¹⁰ Jedná se o vytvoření vlastní hypotézy zpracovatele této diplomové práce (Bc. David Ondráček).

problematiky. Metodické doporučení a manuály nelze brát v potaz jako hodnotu kvalifikace například u vyšetřovatele.

Příkladem může být struktura a vzdělávání policie. Nově příchozí policista projde základní odbornou přípravou, jejímž obsahem je plně ho seznámit s trestním právem, policejním právem, osvojení si policejní taktiky a metodiku v nezbytném rozsahu pro vykonávání budoucího povolání. Tito policisté dále postupují v hierarchii policejního sboru, z některých se stanou metodici, detektivové a z jiných vyšetřovatelé. Dále působí a plní své úkoly, ale vyjma specifických úkonů (výslech dětského svědka) nejsou například nikdy nijak zvlášť proškolení v taktice psychologii výslechu, přestože se jedná o jeden z jejich nejběžnějších úkonů. Ačkoliv jsou v průběhu základní odborné přípravy seznamování s minimem, které je ovšem vztaženo především k oprávněním, právům osob, jejich procesního postavení, dodržování etického kodexu a doslova naprogramování na sedm kriminalistických otázek.

Zajímavým faktem je, že například kurz „Transakční analýzy“ je třeba povinně absolvovat pro každého nově příchozího policistu. Ten je několikadenní a zakončen jeho certifikací. Nabízí se tedy otázka, proč neimplementovat do vzdělávání systém, jehož absolvováním by si každý osvojil, alespoň základní principy získávání informací, které lze aplikovat při plnění běžných pracovních povinností, úkonech trestního řízení, ale i komunikaci s občany. Systém založený na principu narativní analýzy, který jsem pojmenoval „ARA“, neboli systém Akce, Reakce a Analýzy. Při tvorbě tohoto systému vyházím z osobních zkušeností a praxe, jakožto policisty, kriminalisty, krizového intervenanta a osobního ochránce, nasbíraných za posledních 10 let působení u Policie České republiky.

8.1. Představení systému

Systém je založen na principu psychologického kvalitativního výzkumu pomocí narativní analýzy, jehož cílem je získávání kriminalisticky relevantních informací při objasňování a vyšetřování trestných činů. Zkoumá interakci mezi pachatelem, obětí a dalšími osobami, jakožto nositeli informací. Utváří soubor základních pravidel a metod, aplikovatelných v průběhu všech fází trestního řízení.

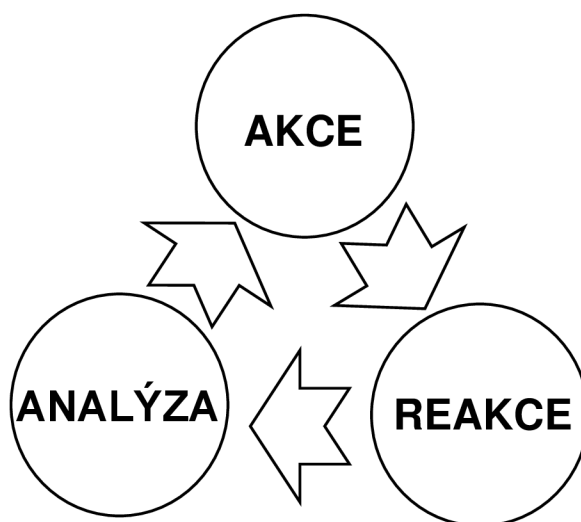
A – Akce

R – Reakce

A – Analýza

Základní myšlenkou je průběžné vyhodnocení a analýza v pravidelném cyklu. Příběh respondenta je tímto způsobem průběžně rozvíjen na základě akce narátora, který každý další impuls (otázku) přizpůsobuje nově analyzovaným informacím, které získal. Názorně by bylo možné tento vztah znázornit následujícím diagramem.

obr. 4 – diagram systému “ARA”¹¹¹

Je odvozen od Newtonova třetího pohybového zákona¹¹², ovšem se silou pracuje pouze v teoretické rovině. Na každou akci, v našem případě otázku, je reakce, přičemž se nemusí nutně jednat o pouhou odpověď. Změna barvy hlasu, kokanej, zrychlená mluva, interval mezi slovy a další faktory verbálního projevu jsou také nositelem konkrétních informací. Stejně tak tomu je s neverbálním projevem – řeč těla, mimika, fyziologické projevy jako pot, nervozita, rozšířené zorničky, neudržení očního kontaktu nebo změna frekvence dýchání, je dalším nositelem potencionálního poznatku o nositeli informace. V případě analýzy

¹¹¹ Pro diplomovou práci vytvořil obrázek zpracovatel této diplomové práce Bc. David Ondráček.

¹¹² NEWTON, Isaac - anglický fyzik, matematik, astronom žijící v letech 1643 – 1727. Definoval tři pohybové zákony. 1. – Zákon setrvačnosti, 2. Zákon síly, 3. – Zákon akce a reakce

narativu se jedná o podstatné informace, jejichž analýzou a následným rozvíjením děje utváříme celkový příběh. Obrovskou výhodou přitom může být její aplikace v průběhu běžného rozhovoru se svědky na ulici, tak v případě výsledku pachatele nebo oběti ve výslechové místnosti. Přičemž v kontextu komparace s dalšími poznatky lze o získaných informacích hovořit jako o spolehlivých a věrohodných. Nevýhodou zůstává časová náročnost, která ovšem může být zanedbatelná s ohledem na získané informace. Stejně tak lze systém využít jen v konkrétním případě, nikoliv například v průběhu celého výsledku pachatele.

Strukturu výše uvedeného diagramu v obrázku číslo 4., můžeme cyklicky vyjádřit jako: otázka (akce) > odpověď (reakce) > analýza > otázka (akce obohacená poznatky z analýzy) > odpověď (reakce) > analýza > otázka (opět akce obohacená poznatky z analýzy). Takto můžeme pokračovat dále dokud zdroj informací narátor plně nevyčerpá nebo dokud nedosáhne požadovaného výsledku. Princip cyklického vyhodnocování právě získaných informací je obdobný jako u výše popsaného hermeneutického kruhu v kapitole 6.3.2..

8.2. Zásady systému ARA

Každý systém je třeba opřít o pevné zásady, které budou utvářet jeho koncepci. Z hlediska struktury představovaného systému ARA, je lze rozdělit na doporučení a pravidla. Kdy pravidla mají tvořit pevně danou kostru, jenž v průběhu celé výzkumné metody zůstává konstantní, sloužící k rozvíjení celkového příběhu a udržení směru narátorem.

Naopak doporučení mají tvořit souhrn doporučení, které budou reflektovat vývoj příběhu, přizpůsobovat se a flexibilně na něj reagovat, dle konkrétních případů. Jedná se o způsob, jak do výzkumu zahrnout individuální přístup k jednotlivým respondentům vzhledem k okolnostem vyšetřování, jejich postavení a doposud získaných poznatků.

8.2.1. Pravidla

Jak již bylo uvedeno výše, aby se mohlo hovořit o plnohodnotném systému, musí mít jasně definovaná pravidla. Ta by měla být neměnná při každém použití tohoto systému jako výzkumné metody, a to z několika důvodů. Jednak při osvojení těchto základních pravidel bývá aplikace systému v praxi jednodušší. Tato skutečnost tak odstraní, alespoň částečně individuální přístup jednotlivých narátorů a výsledky výzkumu se poté dají vzájemně komparovat, například při výpovědi dvou a více svědků ve stejném vyšetřovacím spise, z kterých lze dále vyvozovat další závěry. Dále lze hovořit o konkrétním vymezení aplikace systému, které nebude efektivní u všech případů. Stanovením těchto pravidel určuje pole působnosti, kdy a v jakém případě lze metodu aplikovat. Mezi tyto pevná pravidla lze zařadit následující body:

- Zadání – stanovení konkrétního cíle
- Příprava – Lze také nazvat jakýmsi před „výzkumným“ šetřením, tedy získání dostatečného množství informací k vyšetřované události, okolnostem činu, k osobě respondenta, jeho trestní minulosti, rodinných a majetkových poměrech, zdravotnímu a duševnímu stavu, pohnutkám a motivu, nebo například subjektivních názorů kontaktních osob z jejich okolí a další informace. Příprava musí být důkladná a věcná.
- Volba vhodného prostředí – Vždy je důležité volit vhodné výzkumné prostředí. Pokud to okolnosti neumožňují volit, alespoň to nejvíce vhodné. A to jak s ohledem na procesní postavení respondenta, tak na charakter páchané trestné činnosti. Mladistvý, senior, pachatel nebo oběť, každé osobě by mělo být vytvořeno maximálně komfortní prostředí, které usnadní průběh výzkumu.
- Navázání vztahu – Efekt primarity více známý jako první dojem, může hrát zásadní roli v navázání vztahu. Jedná se zpravidla o krátký proces. Sociální percepce uvádí, že stačí 15 sekund k ucelení dostupných

informací o neznámé osobě.¹¹³ Proto je potřeba nezastupovat pozici opozice, ale spíše neutrální postoj.

- Vzbuzení důvěry – Před pokročení k samotnému výzkumu je třeba získat důvěru respondenta. Často se jedná o velice obtížný úkol, například u obětí zvláště závažných zločinů, jako je znásilnění, týraní, vražd a podobně. Získat si důvěru respondenta se nemusí vždy povést, ale i v takovémto případě lze hovořit o vřelejším přístupu. Druhým protipólem může být získání důvěry pachatele, které bývá mnohdy náročnější než jednání s traumatizovanou obětí. Jako prostředek může sloužit neformální rozhovor o koníčcích, sportu nebo ujištění o bezpečí osoby. V případě traumatizované oběti lze využít například asistenci krizového intervenanta nebo psychologa. U pachatele je poté osvědčeno metodou komunikace o věcech mimo rámec trestního řízení. Na příklad v případě fotbalisty o kopané, nebo vášnivého motoristy o automobilech. Samotný tento proces může být zkouškou reakcí respondentů na podmět ze strany narátora (pozorování agrese, pot, nervozita).
- Výzkum narativní analýzou za užití systému ARA – Jádrem celé metody, které je založené na principu popsaném v kapitole 9.1., tedy formou otázka>odpovědi>analýzy a stále dokola, dokud nebude dosaženo stanoveného cíle.
- Prostor pro respondenta – Vždy by měl být součástí systému prostor pro vyjádření nebo spontánní vyprávění respondenta.
- Pozorování – Respondent by měl být neustále pozorován, jeho prožívání, odpovědi a reakce je třeba analyzovat v průběhu celého procesu a reflektovat je v reálném čase v průběhu zkoumání.
- Dokumentace – Nejen výsledky, ale celý průběh výzkumu by měl být zaznamenáván, v ideálním případě obrazovým a zvukovým záznamem,

¹¹³ HADJMOUSOVÁ, Z.: *Základy sociální psychologie - Doplnující text ze sociální psychologie, 2. Sociální percepce*. TURBO: Aktugram-veřejnost [online]. Dostupné z: <https://turbo.cdv.tul.cz/mod/book/view.php?id=5970&chapterid=6282>

jehož ohniskem zájmu by měl být záběr na respondenta takovým způsobem, aby byla zaznamenána jak jeho verbální reakce, tak neverbální, například pohyb nebo mimika, pohled apod.

- Ukončení – Na závěr je důležité výzkum řádně ukončit, včetně navázaného vztahu s respondentem. Za ideální případ lze považovat neutrální zakončení, rozloučení a například dalším neformálním rozhovorem, který úkon zakončí. Osobně za úspěšně ukončený například rozhovor považuji, když respondent při loučení děkuje a neodchází z emočně vypjatého prostředí, často s pozitivním dojmem (s tímto se lze setkat i u pachatele v případech, kdy si získáte jeho důvěru a vzbudíte v něm pocit, že jste na jeho straně).
- Závěrečné hodnocení – Závěrem je třeba zhodnotit důkladnou analýzou všechna zjištění a poznatky získané v průběhu výzkumu. Při těchto zjištění například odkazovat na konkrétní časovou stopu videozáznamu. Dále uvádět na základě jakých skutečností a v kontextu jakých informací jsme k tomuto závěru došli.

Výše uvedený výčet pravidel by měl platit vždy bez rozdílu okolnosti k danému případu, přičemž je nezbytné k metodě přistupovat ve spolupráci se zdrojem informací a zadavatelem, například vyšetřovatelem, s jehož spoluprací lze například formovat některé z otázek. V případě těchto zadání ze strany orgánů činných v trestním řízení, lze hovořit o tom, že zadání – cíl výzkumu, určí právě například policejní orgán s žádostí o zodpovězení konkrétních dotazů, které specialista narátor do výzkumu zahrne.

8.2.2. Doporučení

Další okolnosti metody mají mít povahu doporučení, a to zejména z důvodu, aby bylo možné flexibilně reagovat na jednotlivé případy. Utvoří tak předpoklad k individuálnímu přístupu dosažení stanoveného cíle na základě zadání. Lze je tedy označit za pomyslnou nápovědu v průběhu přípravy a během interakce s respondentem. Lze mezi ně zařadit následující doporučení:

- Forma rozhovoru: Samotná volba formy rozhovoru může ovlivnit celý proces, záměrně jeho forma není uvedena v pravidlech, neboť jeho jednotlivé formy je třeba zvažovat s ohledem na požadovaný obsah zjištění. Můžeme tak využít strukturovaný (přesně připravené otázky a okruhy podle pořadí), polostrukturovaný (předpřipravené otázky a okruhy, jejichž pořadí se vytvoří, dle potřeby v průběhu rozhovoru) a nestrukturovaný (předem připravené téma, možné i několik stěžejních otázek, ale rozhovoru se nechává volný průběh)
- Příprava: Přestože je obsažená v samotných pravidlech, její význam je natolik zásadní, že je důležité jí zmínit znovu. Opakovaná příprava a prostudování si postupů a cílů zadání před započítím výzkumu zvyšuje pravděpodobnost bezproblémového průběhu rozhovoru.
- Atmosféra: Osobní přístup narátora utváří atmosféru v průběhu výzkumu. Jako prostředkem nám mohou sloužit základní společenská pravidla a etiketa. Zaujmout vůči respondentovi postavení čelem, takovým způsobem, aby narátorovi bylo vidět do tváře. Udržovat oční kontakt, povzbuzovat respondenta, neztrapňovat ho a nesoudit jeho chování.
- Formulace a výběr otázek: V případě strukturované formy příprava plynule navazujících otázek. Během pokládání dotazů používat stručnou a přesnou formulaci. Nepředčítat, ale spíše sledovat dynamiku vyprávění. Nepřeskakovat mezi jednotlivými tématy. Reagovat na podněty a nové informace.
- Udržení kontroly: Neustále v průběhu vyprávění usměrňovat a moderovat jeho průběh, a to i v případě spontánního vyprávění. Cílem je dostat se k relevantním informacím. V případě negativní reakce respondenta, je důležité se s ní vypořádat, aby byla udržena důvěra a kontinuita vyprávění. Například otázkou *Proč si to myslíte? Nebo Nemyslíte si, že by mohla být příčina v ...?*
- Prohlubování vztahu a důvěry: Samotné navázání vztahu mezi narátorem a respondentem byl popsán v pravidlech. Nemělo by se ovšem jednat pouze o obligatorní splnění povinnosti jakožto uvítacího rituálu, ale mělo by

se jednat o proces, který je v průběhu celého vyprávění prohlubován. Tímto způsobem lze například zjistit informace, které by respondent v prvopočátku vyprávění nikdy neuvedl a následně je v závěru vyprávění doplní.¹¹⁴

Tyto, ale řada dalších doporučení a postupů vytvářejí podmínky úspěšného využívání metody systému "ARA". V konečném důsledku největší vliv na úspěchu celého procesu má erudovanost a zkušenost narátora, kterou je třeba neustále prohlubovat a udržovat.

8.3. Implementace systému v praxi

Aby bylo možné implementovat nově vytvořený systém do struktury Policie České republiky, případně dalších orgánů činných v trestním řízení, je třeba se nejdříve zabývat otázkou upotřebitelnosti tohoto systému a vymezit tak jeho potencionální pole působnosti. Zde je nutno zdůraznit, že s ohledem na charakter a způsoby jeho užívání, lze hovořit o potencionálu jeho využití v každodenních procesech a úkonech od základních organizačních článků Policie České republiky, po specializované útvary, státní zastupitelství a soudy. Přičemž jeho obrovskou výhodou je, že může sloužit jako nástroj nejen odborné veřejnosti, ale i laikům, kteří sice omezeně, ale přesto stejně efektivně budou schopni získávat poznatky a informace o páchané trestné činnosti.

Důležitě je zmínit, že představovaný systém popsaný výše vymezuje převážně jeho základní myšlenku, cíl a možnost využití v praxi, ale jedná se zároveň pouze o holou kostru daleko složitějšího a komplexnějšího systému, který by mohl být tématem práce sám o sobě. Jeho reálné implementaci by musela předcházet analýza zpracování komplexní metodiky vyžadující podrobnější prohloubení myšlenky.

Předpoklad úspěšné implementace by pak znamenalo rozšíření povědomí do organizační struktury napříč celým spektrem útvarů. Toto povědomí by muselo

¹¹⁴ THIELE, Albert. Jak na "špinavé" triky a útoky v komunikaci: úspěšná argumentace ve stresu. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3310-4.

probíhat na několika úrovních, aby se v praxi projevilo. Příklad lze demonstrovat na Policii České republiky následovně:

1. První úroveň – Vzdělávání nových policistů. Prvním krokem by mělo být osvojení si nových metod právě novou generací příchozích policistů. Jak již bylo zmíněno výše, nově příchozí policisté procházejí v rámci tzv. „základní odborné přípravy“, řadou školení, kurzů, které je kvalifikují na požadující standardy pro jejich budoucí výkon služby. Jedním z mnoha těchto kurzů je například kurz transakční analýzy. Systém získávání informací „ARA“, by mohl být dalším takovýmto kurzem, který by v horizontu dní obsahoval seznámení, osvojení teoretických znalostí a následné praktické cvičení formou modelových situací, jehož výstupní hodnotou by byl certifikát o absolvování „základního kurzu systému ARA“.
2. Druhá úroveň – Tato by se měla zaměřovat na seznámení již sloužících policistů na všech útvarech a jejich seznámení s danou metodou a možností její využití v praxi. Zde by měl být kladen důraz převážně na praktické využití a benefity, které metoda představuje. Zároveň by seznamování mělo probíhat v několika formách. Seznámení nejdříve vedoucích pracovníků a managementu v rámci například pravidelných rekvalifikací, specializačních kurzů vedoucích, imzů nebo porad jednotlivých odborů a útvarů. Tyto následně mohou svoji zkušenost předávat svým podřízeným. Po této fázi připadá v úvahu samotné školení řadových policistů napříč všemi útvary v přímém výkonu služby a těch, jejichž náplní je jednání s občany a osobami dotčenými trestním řízením. Jejich seznámení s metodou by mohlo být opět realizováno prostřednictvím vzdělávacích kurzů, služební přípravy nebo porad.
3. Třetí úroveň – Hlubší seznámení s metodou a osvojení si pokročilých postupů na základě získaných zkušeností. Stejně jako tomu bývá ve všech specializacích jednotlivých metodik například podle charakteru páchaní trestné činnosti. Tato úroveň by měla za úkol prohlubovat povědomí daného systému u konkrétních vybraných policistů, kriminalistů. V rámci jednotlivých územně vymezených organizačních článků by pak například na jednotlivých Územních odborech vznikly pozice „specialisty“, který by

v případě komplikovanějšího vyšetřování nebo události mohl asistovat kolegům v rámci svého služebního obvodu. Školení těchto specialistů by probíhalo formou kurzů, ideálně více denních, jejichž absolventi by byli předem vybráni na základě předem daných parametrů a doporučení nadřízených. Výstupní hodnotou těchto kurzů by bylo osvědčení o absolvování kurzu "specialisty".

Implementace nového systému do organizační struktury tak není pouze o komplexně zpracované metodice a plánu vzdělávání a rozšíření do řad jednotlivých útvarů. Výsledek neboli výstupní hodnoty podle, kterých bude možné počítat efektivitu nové metody, se reálně projeví v horizontu několika let. Tento časový interval je dán rozšířením povědomí, proškolení, alespoň minima policistů a následné zavedení do běžné praxe. Nové systémy a metody se zpravidla netěší příliš velké přízni, a proto jejich intenzita užívání je na počátku pouze mírně vzrůstající. Ovšem nutno podotknout, že s počtem proškolených policistů a počtem zkušeností v dané problematice, lze předpokládat exponenciální růst aplikace nového systému.

9. Závěr

Pro zhodnocení dané problematiky získávání kriminalisticky relevantních informací orgány činnými v trestním řízení, je třeba širší a komplexní úhel pohledu. Jednotlivé části diplomové práce popisovaly konkrétní metody a prostředky, které slouží zmíněným orgánům jako nástroj. Byly představeny jednotlivé forenzně psychologické metody. Jejich význam, využití v praxi, výhody i nevýhody. Tímto byl položen základ k dostatečnému povědomí o vymezení jejich pole působnosti a následné aplikaci v rámci jednotlivých úkonů trestního řízení. Tyto metody dále posloužily jako teoretický základ pro hodnocení současného procesu získávání informací orgány činnými v trestním řízení, konkrétně u Policie České republiky.

Tímto hodnocením bylo zjištěno několik zásadních faktorů mající negativní vliv na výsledné hodnoty, a tedy i na celé vyšetřování. Jedním z těchto zásadních nedostatků je nedostatek kvalifikovaných pracovníků a malého povědomí o jednotlivých metodách a možnosti jejich využití. Nedostatek je jednoznačně odrazem negativních vlivů v současné společnosti. Pandemie Covidu-19, migrace, ekonomická krize, energetická krize, válka na Ukrajině jsou bezpochyby viníci tohoto jevu. Řešením je právě na vrcholném managementu Policie České republiky, zde musí být vytvořeny takové podmínky, aby došlo k personální stabilizaci celého sboru a zároveň, aby se stabilizovaly vlny odchodu zkušených policistů a detektivů, kteří tak následně nemají možnost své nabitě zkušenosti předat mladším kolegům. Jedná se bohužel o úkol, který se vrchním představitelům Policie České republiky, nedaří naplňovat řadu let. Dalším řešením tohoto negativního vlivu je souběžné vzdělávání sloužících policistů. Přes velké množství požadavků, které jsou v dnešní době na ně kladeny, je třeba neustále pracovat s jejich profesionalizací a držet tak krok se současnými prostředky, vyvíjet a obměňovat ty, které v současné době působí jako zastaralé.

Další faktor mající negativní vliv na snahu usnadnění a následné odstranění fyzického kontaktu s osobami a institucemi. Interakce mezi účastníky se tak tvoří pouze na základě například elektronické komunikace. Tímto způsobem se značně omezuje množství získaných dat. Častým argumentem pak bývá ekonomicky a

hospodárný aspekt těchto úkonů. Je proto velice nutné zvažovat, kdy a v jakém případě se těmito prostředky vyhnout. Kritériem by mělo být, zda za daných okolností bude dosaženo daného úkonu, či nikoli.

Orgány činné v trestním řízení v rámci plnění svých úkolů v průběhu jednotlivých fází trestního řízení, volí právě takové nástroje, aby bylo dosaženo účelu sledovaným zákonem. Tedy, řádného objasnění vyšetřovaných událostí a všech okolností. Bohužel, ne vždy je využito plného potenciálu právě těchto nástrojů a častokrát jsou využívány pouze jako řešení konkrétních rozporů, potvrzení nebo vyvrácení výpovědí jako prostředku naplnění obligatorních povinností.

Celkový hodnocení může být, že v převážné většině případů plní, orgány činné v trestním řízení, práci svědomitě za využití dostupných kriminalistických a soudně znaleckých metod. Přesto, lze jejich přístup zkvalitnit častější využíváním dalších a komplexnějších prostředků. V této souvislosti dochází přirozeně k jevu, který s ohledem na náročnost jednotlivých vědních disciplín může vést k průtahům v trestním řízení a daleko větší časové náročnosti rozhodnutí policejních orgánů v přípravném řízení a soudů v řízení před soudem. S tímto souvisí taky náklady na trestní řízení. Ovšem mělo by být k jednotlivým případům přistupováno individuálně a v případě zvláště závažné trestné činnosti (například vraždy, násilí na nezletilých apod.), by neměli být překážkou k využití maximálního potenciálu všech dostupných prostředků.

Jedním z těchto prostředků může být narativní analýza, která byla představena v další části diplomové práce. Objektivně lze tvrdit, že se jedná o poměrně nedoceněnou metodu, jejíž uplatnění je prakticky neustále v každém úkonu založeném na interakci s fyzickou osobou. Klade velký nárok na osvojení si jednotlivých postupů a metod na osobu narátora, který výzkum provádí. Ovšem její obrovskou výhodou rozsáhlé kompozice je právě její rozsáhlá upotřebitelnost na konkrétní události, kterým je postup získávání informací šitý na míru s ohledem na okolnosti a procesní postavení zkoumané osoby – respondenta. Další výhodou je skutečnost, že vyprávění je nejpřirozenější formou interpretace informací. Pro respondenta se tak jedná o přirozenou operaci.

Tvrzení, že neexistuje správná odpověď, poté dostává nový rozměr. Veškerý verbální, ale také neverbální projev je nositelem informací, který lze využít ve prospěch vyšetřování, za předpokladu jeho zjištění, zaznamenání a následné analýzy. Neustálé vyhodnocování a analýza poznatků v kontextu s dostupnými informacemi utváří vypovídající příběh o spáchaném trestném činu nebo události. Takto komplexní metoda klade velké nároky právě na narátora. Výsledek je tak vždy odvozen od jeho schopností a dovedností. Jedná se tak o souhrn vědomostí spadající nejen do forenzní psychologie, ale i obecné psychologie, sociologie, antropologie, kriminologie, anatomie, viktimologie a dalších vědních disciplín.

Hlavní myšlenkou je předpoklad principu volného hodnocení informací bez subjektivního zabarvení. Díky této skutečnosti, lze v případě schopného narátora dosáhnout věrohodných a rozsáhlých výsledků. Je ovšem důležité mít na paměti, že se jedná pouze o výsledky založené na odhadu a pravděpodobnosti. V konečném důsledku lze o narativní analýze hovořit jako o metodě, která má své zasloužené místo v kriminalistické taktice. V rukou odborníka se může stát nástrojem, který zvrátí průběh vyšetřování v pozitivním smyslu.

Přes komplexní strukturu narativní analýzy nemusí být vždy její využití pouze znalým specialistou. Její využití v policejní praxi lze aplikovat každým policistou, který je zařazen například v základním organizačním článku. Obsahem náplně práce v přímém výkonu služby na ulici je plná interakce s občany. Právě v těchto případech může policista zastávat roli narátora a občan respondent, který se pomocí narativní analýzy stane předmětem výzkumu. Tímto způsobem lze od osob zjišťovat informace v průběhu běžné každodenní činnosti, ale i poznatků a výpovědí v terénu za pomoci stejných pravidel, jako při strukturovaném výzkumu v umělém prostředí. Aby takovýto způsob byl možný aplikovat a provádět v policejní praxi, byl vytvořen a představen systém ARA v poslední části diplomové práce.

Systém získávání relevantních informací v policejní praxi ARA, je zkratkou jeho základní myšlenky a tím jsou: Akce, Reakce a Analýzy, který přímo vychází a čerpají z narativní analýzy. Jedná se o systém, jehož princip je založen na opakované analýze a vyhodnocení dat, které jsou dále rozvíjena prostřednictvím vyprávění, řízené otázky narátora, obohacené o výsledky právě prováděných

analýz. Představen byl základní rámec a smysl systému. Využití v praxi je definováno pevně danými pravidly, které tvoří postup aplikaci systému. Následná doporučení poté umožňují individuální odchylky podle konkrétních případů a slouží tak jako návod.

Implementace celého systému ARA do současné struktury Policie České republiky není nijak zvláště obtížný proces, s ohledem na neustále změny a zavádění pilotních projektů, prakticky na pravidelné bázi. Zpracování komplexní problematiky systému a jednoznačně daných pravidel spolu s jejím zavedením do systému vzdělávání, se neprojeví okamžitě, ale z perspektivního hlediska má význam a místo v policejní praxi. Jeho zavedením do současných postupů, by tvořil návod pro každého policistu, který by prostřednictvím tohoto systému zvyšoval potenciál zjištění relevantních informací, tedy i objasněnosti protiprávního jednání a zvýšení bezpečnosti v globálním měřítku.

Závěrem je nutno podotknout, že získávání a následné vyhodnocování informací analýzou jejich nositelů, je stěžejním úkolem pro úspěšné vyšetřování a celé trestní řízení. Mělo by být neustále vyvíjeno a obohacováno o nové prostředky a metody, aby se tímto způsobem maximálně zefektivnil celý proces trestního řízení a docházelo k řádnému objasnění protiprávního jednání a ochraně všeobecného zájmu společnosti.

10. Zdroje a použitá literatura

Monografie

ARISTOTELÉS. *Poetika: řecko-česky*. Praha: OIKOYMENH, 2008. Knihovna antické tradice. ISBN 978-80-7298-131-1.

ARON, Lewis. *Setkání myslí: vzájemnost v psychoanalýze*. Praha: Triton, 2006. Psyché (Triton). ISBN 80-7254-778-x.

ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3.

BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. 2. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. ISBN 8071820644.

BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5.

BRUNO, Tiziana a Gregor ADAMCZYK. *Řeč těla: jak rozumět signálům řeči těla a cíleně je používat*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4592-3.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.

EKMAN, Paul. *Odhalené emoce: naučte se rozpoznávat výrazy tváře a pocity druhých*. Přeložil Eva NEVRLÁ. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2015. Pod povrchem. ISBN 978-80-8727081-3.

FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 2. Přeložil Petr BAKALÁŘ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-815-9.

FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. ISBN 978-80-262-1573-8.

GRONDIN, Jean. *Úvod do hermeneutiky*. Praha: Oikoymenh, 1997. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 80-86005-43-7.

GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP, ed. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2013. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4368-4.

HÁJEK, Martin. *Čtenář a stroj: vybrané metody sociálněvědní analýzy textů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-161-9.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HENDL, Jan a Jiří REMR. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1.

HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Praha: Jaroslav Hofman, 2010. ISBN 978-80-904379-0-6.

MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika. 2.*, přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 8071798789.

NAVARRO, Joe. *Tajemství řeči těla: gesta, která prozradí více než slova*. Přeložil Lenka VLČKOVÁ. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2477-0.

PATTON, MICHAEL QUINN. *Qualitative Evaluation Methods*. NINTH PRINTING, 1988 ISBN 0803913958. Dostupné také z: <https://gwern.net/doc/sociology/1980-patton-qualitativeevaluationmethods.pdf>

PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-0871-3.

SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-153-3.

THIELE, Albert. *Jak na "špinavé" triky a útoky v komunikaci: úspěšná argumentace ve stresu*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3310-4.

VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky. 3. vydání*. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3.

Internetové zdroje

HADJMOUSSOVÁ, Z.: *Základy sociální psychologie - Doplnující text ze sociální psychologie, 2. Sociální percepce*. TURBO: Aktugram-veřejnost [online]. Dostupné z: <https://turbo.cdv.tul.cz/mod/book/view.php?id=5970&chapterid=6282>

JUSTICE.cz: *katalog životních situací - náramky* [online]. *Document moved*. Ministerstvo spravedlnosti České republiky, (2017). Dostupné z: https://naramky.justice.cz/wp-content/uploads/2018/12/1_A4a-osa.jpg

KERLINGER, Fred N.: *Draft report of the APA Committee on Ethical Standards in Psychological Research: A critical reaction.. American Psychologist*, (1972). 27 (9), [cit. 2023-03-10]. Dostupné online z: <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2Fh0038038>

LEVINE, Timothy R.: *Truth-Default Theory (TDT): A Theory of Human Deception and Deception Detection*. 33 (4). SAGE Journals, (2014). <https://doi.org/10.1177/0261927X14535916>. Dostupné také z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0261927X14535916>

ODSTRČIL, Pavel. *Videokonference: Moderní evropský trend v komunikaci s justičními orgány: Ministerstvo spravedlnosti*, (2009). Ministerstvo vnitra České republiky [online]. ČR, 2023. [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/videokonference-moderni-evropsky-trend-v-komunikaci-s-justicnimi-organy.aspx>

POLICIE ČR: *POL POINT - kontaktní místo policie* [online]. ČR: Policie ČR, 2023 [cit. 2023-02-16]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pol-point-kontaktni-misto-policie.aspx>

POLIŠENSKÁ, A. Veronika: *Vznik forenzní psychologie v českých zemích*. 16 (1). Českomoravská psychologická společnost, (2022). ISSN 1802-8853. Dostupné také z: <https://e-psycholog.eu/clanek/434#>

SNOOK, B., Cullen, R. M., Bennell, C., Taylor, P. J., & Gendreau, P. (2008). The criminal profiling illusion: What's behind the smoke and mirrors? *Criminal Justice and Behavior*, 35(10). Dostupné také z: <https://doi.org/10.1177/0093854808321528>

VESELOVSKÝ, Martin: *Poznám, když lžete, při pozorování vydržím i pět minut nemrkat, tvrdí expert na čtení emocí*, (2015). Aktuálně.cz [online]. Economia, a.s.[cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvttv/poznam-kdyz-lzete-pri-pozorovani-vydrzim-i-pet-minut-nemrkat/r~ad3bffd078dc11e5b3730025900fea04/>

VOKUŠ, Jiří: *Početní stavy příslušníků Policie České republiky* [online], (2022). ČR: Policie ČR 2023.[cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pocetni-stavy-prislusniku-policie-ceske-republiky.aspx>. Zveřejnění podle ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 106/1999 Sb.

VRIJ A., MANN S., KRISTEN S., & FISHER R. P.: *Cues to deception and ability to detect lies as a function of police interview styles*. *Law and Human Behavior*, 31(5), Springer Link, (2007). <https://doi.org/10.1007/s10979-006-9066-4>. Dostupné také z: Cues to Deception and Ability to Detect Lies as a Function of Police Interview Styles | SpringerLink

WIKISOFIA: *Behaviorismus* [online]. (2013). [cit. 2023-02-28]. ISSN 2336-5897. Dostupné z: <https://wikisofia.cz/wiki/Behaviorismus>

UNIE státních zástupců České republiky: *O TRESTNÍM ŘÍZENÍ*. [online]. ČR: Unie státních zástupců České republiky, 2023 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.uniesz.cz/o-trestnim-rizeni/#Z%C3%A1lo%C5%BEka1x>

§ 2 Zákon č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky. In: *Sbírka zákonů*. 28. 6. 2022. ISSN 273-274.